

Modern coğrafya geleneğinin Türkiye'ye transferi: Besim Darkot ve bölgesel coğrafyacılığı

The transfer of modern geography tradition to Türkiye: Besim Darkot and his regional geography

Şafak Barış^{*a}

Makale Bilgisi

Biyografi

DOI:

10.33688/aucbd.1641538

Makale Geçmişi:

Geliş: 17.02.2025

Kabul: 19.09.2025

Anahtar Kelimeler:

Mehmet Besim Darkot

Coğrafya

İstanbul Üniversitesi

Bölgesel coğrafya

Öz

Ordinaryüs Prof. Dr. Mehmet Besim Darkot (1903–1990), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nde uzun yıllar görev yapmış, birçok öğrenci yetiştirmiş ve Türkiye'de modern coğrafya anlayışının kurulmasında rol oynamış bir akademisyendir. Fransa'da aldığı eğitimle Batı'daki çağdaş coğrafya yaklaşımlarını Türkiye'ye taşımış; özellikle disiplinin gelişmesi ve kurumsallaşmasında etkili olmuştur. İlköğretimden yükseköğretim seviyesine kadar çok sayıda ders kitabı, ansiklopedi maddesi, kongre bildirisi, makale ve alanında öncü haritalar kaleme alan Darkot'un çalışmaları, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde Türk coğrafyasının dönüşümünü anlamak açısından önemlidir. Bu çalışma, doküman analizine dayanan ve biyografik yöntem çerçevesinde ele alınan nitel bir araştırmadır. Araştırmanın amacı, Cumhuriyet dönemi coğrafyacılarından Darkot'un, Türkiye'de coğrafya bilimine katkılarını özellikle "bölgesel coğrafya" perspektifinden inceleyebilmektir. Vidal de la Blache'in etkili olduğu bir akademik çevrede eğitim alan Darkot'un kartografya, fiziki ve beşeri coğrafya alanındaki katkıları, aldığı eğitimin izlerini taşımaktadır. Bu bağlamda, çalışmada öncelikle bölgesel coğrafyanın tanımı ve kısa tarihçesi verilerek genel bir kavramsal çerçeve oluşturulmuş, ardından Darkot'un eserleri üzerinden örnekler verilerek, konu analiz edilmiştir.

Article Info

Biography

DOI:

10.33688/aucbd.1641538

Article History:

Received: 17.02.2025

Accepted: 19.09.2025

Keywords:

Mehmet Besim Darkot

Geography

Istanbul University

Regional geography

Abstract

Ordinary Prof. Dr. Mehmet Besim Darkot (1903-1990) was an academic who worked at the Faculty of Literature, Department of Geography, Istanbul University for many years, trained many students, and played a role in the establishment of modern geography in Turkey. With the education he received in France, he brought contemporary geography approaches in the West to Turkey, and was particularly influential in the development and institutionalization of the discipline. The works of Darkot, who wrote many textbooks, encyclopedia articles, congress papers, articles, and pioneering maps in his field from primary school to higher education level, are important in understanding the transformation of Turkish geography during the transition from the Ottoman Empire to the Republic. This study is qualitative research based on document analysis and biographical methodology. The aim of the research is to analyze the contributions of Darkot, one of the geographers of the Republican period, to the science of geography in Turkey, especially from the perspective of "regional geography". Educated in an academic environment influenced by Vidal de la Blache, Darkot's contributions in the fields of cartography, physical and human geography, bear the traces of his education. In this context, the study first provides a general conceptual framework by defining and briefly outlining the history of regional geography, and then analyzes the subject, illustrated with examples from Darkot's works.

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: safakuygul@gmail.com

^aÇankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı/Türkiye Bu çalışma "Mehmet Besim Darkot'un Türk Coğrafya Bilimine Katkıları" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

The tradition of modern geography began to spread in Turkey from the late 19th century, largely through German and French schools, with the transfer gaining momentum between 1915 and 1943. In this period, the arrival of foreign academics (H. Louis, E. Obst, E. Chaput, Th. Lefebvre) and the education of Turkish students abroad (C. A. Alagöz, F. S. Duran, H. S. Selen, M. B. Darkot) played a crucial role (Özgür et al., 2023). Scholars argue that the institutional foundations of modern geography were established after 1915 (Gümüşçü, 2012a).

Before that date, Turkish geography lagged behind the West both conceptually and methodologically, due to the lack of high-quality maps, limited engagement with Western developments, and the dominance of non-specialist works. In contrast, the Western European geography of the 19th century, described as an “invented tradition,” was transferred to Turkey with a regionalist orientation that emphasized spatial relationships within a holistic framework (Özgür et al., 2023).

Key milestones in this institutionalization included the opening of the Geography Department at Istanbul University in 1915, the Geography Institute in Ankara, the First Turkish Geography Congress (1941), the Turkish Geography Association (1942), and the Turkish Geography Journal (1943) after the 1933 Reform (Bekaroğlu, 2014; 2016).

This study employs qualitative methods, analyzing Darkot’s textbooks, encyclopedia entries, articles, and maps through document analysis and biographical approaches (Neuman, 2017; Yıldırım & Şimşek, 2016). Findings indicate that Darkot was a founding figure in transferring the modern tradition to Turkey, especially in the field of regional geography (Kaygalak, 2023; Koçman, 1999).

2. Regionalism and Regional Geography

Regionalism, a fundamental approach of modern geography, guided the discipline until the mid-20th century (Hartshorne, 1939). Geography is divided into three main areas: physical geography, human geography, and regional geography, which synthesize the two (Gümüşçü, 2012a). The regional approach seeks to explain spatial diversity and regional uniqueness by integrating the findings of systematic geography, emphasizing the delineation of regional boundaries and the synthesis of physical and social elements as key principles (Bekaroğlu & Yavan, 2013; Yiğit, 2000).

This approach, rooted in Veranius’ 17th-century classifications, was shaped by Kant and Ritter, revived by Ratzel, and institutionalized by Vidal de la Blache and Hettner (Tekeli, 2010; Warf, 2006). Vidal’s concept of “genre de vie” and his possibilist perspective provided an alternative to environmental determinism, while the French and German schools dominated the field until the mid-20th century (Claval, 2007; Özgür & Yavan, 2013).

In Turkey, environmental determinism declined after 1915, while in Europe geography evolved into a possibilist and regionalist discipline, largely through the contributions of Turkish scholars trained abroad and their European mentors (Erinç, 1973; Tuysuz & Yavan, 2012). Among them, Besim Darkot emerged as a leading figure of the Republican era. Combining physical and human geography, he

advanced the institutionalization of regional geography, strengthened the international presence of Turkish geography, and played a key role in establishing the modern tradition in Turkey.

3. The Life and Work of Besim Darkot

3.1. Life and Academic Career

Mehmet Besim Darkot was born in Üsküdar, Istanbul, in 1903. After completing his primary and secondary education, he graduated from Istanbul Male Teachers' College in 1923. In 1925, he enrolled in the Geography Department of the Faculty of Literature at Istanbul University, studying under Ali Macit (Arda), İbrahim Hakkı (Akyol), Hamit Sadi (Selen), and French geographers, Th. Lefebvre and E. Chaput, graduating in 1928 (Tuncel, 1992; Erinç, 1991). That year, he received a scholarship to study in France. He attended the University of Strasbourg from 1928 to 1932, conducting fieldwork in Algeria, and earning a Master's degree with his thesis, "The High Plateaus of Algeria."

Upon returning to Turkey, Darkot began working at Istanbul University. He earned his doctorate in 1933, became an associate professor in 1940, and became a full professor in 1956. He served as Director of the Institute of Geography until 1973 and headed the Department of Geography, which he established in 1936. He played an active role in the First Turkish Geography Congress in 1941 and contributed to the founding of the Turkish Geographical Society and the Turkish Geographical Journal.

Darkot represented Turkey on national and international platforms, making important contributions to both physical and human geography. His work was central to the institutionalization of modern geography in Turkey. He passed away on April 1, 1990.

3.2. Academic Research

Mehmet Besim Darkot's academic work began in 1925 with a three-volume elementary school geography series he prepared with Cemal Arif (Alagöz) while working as an elementary school teacher at the Tatbikat School. He authored guidebooks for elementary schools and teachers for the Republican era education system, and he provided educational materials at various levels, including works such as Cartography Lessons, Geography of Turkey, Economic Geography of Turkey, and Geography of the Aegean and Marmara Regions (Akyol, 1943c).

During the first ten years of his academic career, Darkot focused on physical geography; he presented papers on morphology and climatology at conferences in Warsaw and Amsterdam and completed his doctoral and master's theses in Strasbourg (Darkot, 1969; Tuncel, 1992). After 1945, he focused on population, urban geography, and regional monographs, and the wall maps and atlases of Turkey he prepared were widely used in education. Darkot, who conducted the first isothermal experiment in Turkey and prepared the first color precipitation map, was the first academic to teach Regional Geography of Turkey, divided into 7 regions and 21 sections (Gümüşçü, 2012a; Sekin, 1999). His contributions at the international level have also been documented, and he has played an active role in shaping contemporary Turkish geography (Tricart, 1968; Tuncel, 1992).

3.3. Mehmet Besim Darkot's Regionalism

According to Darkot, geography does not merely examine events; it determines their distribution, spread, and spatial relationships, expressing them through maps. It also draws lessons from similar events and interprets phenomena by comparing different points on the earth's surface (Darkot, 1928). Geography, in his view, is an observational, investigative, and research-based science revealing the relationships between humans and their environment. Darkot advocated that geography education should proceed step by step from parts to the whole, with students first learning their immediate surroundings, then their country, and finally the world. He likened countries to organisms and regions to organs, emphasizing that understanding the parts leads to comprehension of the whole (Darkot, 1966).

Regionalism is central to Darkot's pedagogical approach. In *Geography in Primary Schools: Teacher's Handbook*, he stressed that students should learn through observation and field experience rather than rote memorization. Learning is reinforced by studying surroundings and careful teacher guidance (Darkot, 1928). In *The Economic Geography of Turkey* (1955), Darkot systematically analyzed the effects of natural and human environments on economic activities while comparing countries with similar conditions continuing the classical part-to-whole analytical tradition (Darkot, 1955).

His educational series, *New Geography Lessons for Children of the Republic*, followed the same principle: students first learn about their immediate environment, then their country, with lessons strengthened by field trips and observation. Darkot criticized rote learning and recommended observation for lasting understanding (Darkot, 1931).

Darkot also pioneered regional classification and the institutionalization of geography in Turkey. At the First Turkish Geography Congress (1941), he defined geographical regions and ensured their division into sub-regions and local areas. Regions, he argued, are spatial units distinguished by homogeneous characteristics, evaluated through physical, cultural, and human elements, together (Selen, 1941; Yiğit, 2000).

Through his encyclopedic and administrative studies, Darkot made significant contributions to Turkey's physical and human geography, fostering the development of modern Turkish geography (Erinç, 1973; 1991; Gümüşçü, 2013). His focus on part-to-whole analysis, observation-based education, and regional classification has advanced geography both as a science and as a field of education. Darkot's work remains foundational in modern Turkish geography and serves as a contemporary example of systematic thinking, methodological discipline, and pedagogical applicability (Darkot, 1951; Karakuş, 2012).

4. Darkot's Role in the Transfer of Geographical Tradition

Darkot emphasizes in his article "The Establishment of Turkish Geography" that the scientific foundations of geography in Turkey have only recently become institutionalized, stating "In its current sense, the geography of Turkey is the product of studies conducted in a time so recent it could be called yesterday" (Darkot, 1951). He played a decisive role in shaping modern Turkish geography by pioneering both education and research during this period. As a Republican-era geographer, Darkot carried on the Western tradition through his studies in Turkey and abroad, beginning his academic career

at Istanbul University, where he systematized knowledge transfer through field studies, textbooks, maps, and articles.

Notable for his regionalist approach, Darkot emphasized the part-to-whole method: “If a country is likened to an organism, then regions can be likened to the organs of this organism” (Darkot, 1966). He advocated practice-based education, anticipating that students would learn through field observation and investigation. Between 1932 and 1973, he trained thousands of students who later became teachers, administrators, and academics across Turkey.

At the First Turkish Geography Congress in 1941, he actively contributed to defining Turkey's geographical regions and preparing *Geography of Turkey*. He promoted standardization in secondary school geography education and helped spread modern geography understanding (Erinç, 1991; Personnel File). Furthermore, initiatives such as the establishment of the Turkish Geographical Society, the publication of the Turkish Geographical Journal, and the organization of professional weeks played a critical role in the institutional development of geography in Turkey.

5. Result

The modern geography tradition has focused on the multidimensional analysis of space and the detailed examination of regional differences since the late 19th century. Besim Darkot played an important role in introducing and spreading this concept in Turkey. Darkot emphasizes that geography has entered a new structural period, stating that “the geography of Turkey in its current sense is the product of studies from a relatively recent period” (Darkot, 1951). Darkot, who did not view physical and human geography as separate, argued that each region should be studied individually that progressed from the part to the whole.

His educational experience abroad provided Darkot with extensive academic knowledge and a scientific mindset; it played a significant role in laying the foundations of the modern geography discipline in Turkey and developing a teaching method centered on field observation and research. He served as an academic at Istanbul University for many years, training numerous faculty members and educators. With his fieldwork, map reading, and applied education approach, he made significant contributions to the establishment of geography as a contemporary and institutional discipline in Turkey.

1. Giriş

Modern coğrafya geleneği, Türkiye'ye XIX. yüzyıl sonlarından itibaren, özellikle Almanya ve Fransa merkezli coğrafya okulları aracılığıyla aktarılmaya başlanmıştır. Bu aktarım süreci esas olarak 1915–1943 yılları arasında, iki dünya savaşı arasındaki dönemde yoğunlaşmıştır. Aktarım sürecinin iki temel yolu dikkat çekicidir: İlki, Türkiye'ye davet edilen yabancı akademisyenler (örneğin H. Louis, E. Obst, E. Chaput, Th. Lefebvre gibi); ikincisi ise, yükseköğrenim amacıyla Avrupa'ya gönderilen (örneğin Cemal A. Alagöz, Faik S. Duran, Hamit S. Selen, Mehmet B. Darkot gibi) öğrencilerdir (Özgür vd., 2023). Nitekim Türkiye'de coğrafya disiplininin gelişimini inceleyen araştırmacılar, modern coğrafyanın kurumsal temellerinin 1915¹ sonrasında atıldığı konusunda hemfikirdirler (Gümüşçü, 2012a).

Türkiye'de coğrafya biliminin gelişimi açısından bakıldığında, 1915 öncesi dönemde memlekete dair coğrafya bilgisinin büyük ölçüde belirsizlikler ve çelişkilerle dolu olduğu görülmektedir. Bu durumun başlıca nedenleri arasında Batı'daki bilimsel gelişmelerin yeterince izlenmemesi, nitelikli harita üretiminin yapılamaması, yer adlarının yanlış biçimde ezberletilmesi ve coğrafya eğitimi almamış kişilerce hazırlanan eserlerin yaygınlığı yer almaktadır. “Osmanlı Memleketlerinin Mufassal Coğrafyası” adlı kitabın bir askeri okulda matematik öğretmenliği yapan bir binbaşı, “Osmanlı Memleketlerinin Ziraat Coğrafyası” adlı eserin ise başka bir binbaşı tarafından kaleme alınmış olması, bu duruma örnektir. Tüm bu nedenlerle, 1915 öncesi Türk coğrafyası, hem kavramsal hem de yöntemsel açıdan uluslararası coğrafya literatürünün gerisinde kalmıştır. Ayrıca, coğrafyanın Türkiye'de bağımsız ve kurumsal bir meslek alanı olarak kabulü ise uzun bir gecikmeyle gerçekleşmiştir (Darkot, 1951).

Tarihsel kökeni eskiye dayanan coğrafya, bilim olma niteliğini ancak yakın geçmişte kazanmış ve Batı Avrupa'da ortaya çıkan (icat edilen) bir gelenek olarak gelişmiştir. İcat edilmiş bu gelenek, geçmişine tamamen yabancılaşmadan ya da onu ötekileştirmeden, belirli bir süreç içinde kendisini inşa etmiş ve modernleştirmiştir. Modernleşen coğrafyanın en belirgin özelliği, geçmişin dağınık, düzensiz yer yazıcılığı anlayışının aksine, holistik (bütüncül) bir yaklaşıma yönelmesi; yersel fenomenleri alansal düzlemde, karşılıklı ilişkileri temelinde betimlemeye dayanmasıdır. Bu şekilde, ampirik gözlem ve haritalamanın yöntemsel olarak ön plana çıktığı paradigma, mekânın özünü ya da ruhunu anlamayı amaçlayan sistematik bir pratiğe dönüşmüştür. Kısaca, XIX. yüzyılda Batı Avrupa'da ortaya çıkan modern coğrafya, kökenini eski bilgi biçimlerinden (yer yazımı, haritacılık, keşif faaliyetleri vb.) almasına rağmen, üniversiter sistemi içinde kendini yeniden şekillendirirken bu köklü geçmişi adeta “yeni keşfedilmiş bir gelenek” olarak benimsemiştir. Modern coğrafya yaklaşımının temelinde fizikî ve beşerî unsurların bölgesel düzeyde birlikte analiz edilmesi yer almaktadır. Disiplinin asıl amacı ise bu öğeler arasındaki mekânsal ilişkileri anlamak ve çözümlemektir. Özellikle bölgesel coğrafya, bu anlayışın ruhunu oluşturmuş ve belirli bir bölgenin fiziksel koşulları ile insan faaliyetleri arasındaki nedensellik ilişkilerini incelemeye odaklanmıştır (Özgür vd., 2023).

1915–1943 yılları, XIX. yüzyılda Batı Avrupa'da icat edilip kurumsallaşan modern coğrafya geleneğinin Türkiye'ye transfer edilmeye başlandığı ve çağdaş Türk coğrafyasının kurumsal temellerinin atıldığı dönem olarak değerlendirilmektedir. Bu Batı kökenli modern coğrafya geleneği,

özellikle bölgeselci yaklaşımı ve yöntemsel birikimiyle, yurt dışına eğitim için gönderilen öğrenciler aracılığıyla Türkiye'ye taşınmış; çoğunlukla Fransız ve Alman coğrafya okullarında yetişen bu öğrenciler, dönüşlerinde üniversitelerde görev alarak disiplinin gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Aynı zamanda Türkiye'ye davet edilen yabancı bilim insanlarının katkıları, modern coğrafyanın kurumsallaşma sürecini hızlandırmış ve çağdaş Türk coğrafyasının yapı taşlarını oluşturmuştur (Bekaroğlu, 2016; Gümüşçü, 2012a). Bu çerçevede, 14 Ekim 1915'te İstanbul Darülfünunu'nda 'Coğrafya Darülmesai' açılmış ve Alman coğrafyacı Obst'un başkanlığında önemli bir kurumsallaşma adımı atılmıştır. 1933 Üniversite Reformu'nu takiben, 1935'te Ankara'da Tarih-Coğrafya Fakültesi bünyesinde kurulan Coğrafya Enstitüsü, Alman bilim insanı H. Louis'nin başkanlığında modern coğrafya anlayışını daha sistematik hale getirmiştir. Bu gelişmeler, 1941'de Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nin düzenlenmesi, 1942'de Türk Coğrafya Kurumu'nun kuruluşu ve 1943'te Türk Coğrafya Dergisi'nin yayımlanmasıyla devam etmiş ve Türkiye'de modern coğrafyanın kurumsal temelleri sağlamlaştırmıştır (Bekaroğlu, 2014).

1940'ların ilk yarısından itibaren ise İstanbul ve Ankara'daki üniversitelerde görev yapan yurtdışı eğitimi almış coğrafyacılar ile yabancı coğrafyacılar arasındaki etkileşim, akademik yapının biçimlenmesinde belirleyici olmuştur. Oluşan etkileşim ortamı, yalnızca modern coğrafya anlayışının Türkiye'ye aktarımında değil, aynı zamanda mesleki normlar, semboller ve ritüel niteliği taşıyan uygulamaların yerleşmesinde de etkili olmuştur. Bu kapsamda, yeni akademik yapıların inşası ile birlikte, Batı kökenli coğrafya literatürünün üniversite kütüphanelerine kazandırılması, teknik donanım sağlanması, harita yapımı, saha çalışmaları, bölge sınırlarının tanımlanması, seminer faaliyetleri ve öğretim araçlarının geliştirilmesi gibi somut kurumsallaşma adımları da atılmıştır (Özgür vd., 2023).

Türkiye'de modern coğrafya düşüncesinin yerleşmesi ve kurumsallaşmasında, farklı kuşaklardan coğrafyacıların önemli katkıları olmuştur. Erken dönemden örneğin Saffet Geylangil, Faik Sabri Duran ve Mehmet Besim Darkot; onu izleyen kuşaktan Sırrı Erinç, Reşat İzberak ve Erol Tümertekin gibi coğrafyacılar,² bu sürecin şekillenmesinde belirleyici rol oynamıştır (Kaygalak, 2023; Koçman, 1999). Bunlardan Ord. Prof. Dr. Mehmet Besim Darkot, modern coğrafya geleneğinin Türkiye'ye aktarımında yalnızca bir aracı değil, aynı zamanda kurucu bir figür olarak öne çıkmaktadır. Almanya ve Fransa'da edindiği akademik birikim sayesinde Avrupa'daki coğrafi yaklaşımları yakından tanıyan Darkot, bu bilgi ve deneyimi Türkiye'deki coğrafya eğitime ve bilimsel üretime yansıtmış, disiplinin modern temeller üzerinde gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Onun özellikle bölgesel coğrafya alanındaki çalışmaları, mekânsal düşünme biçimi ve bütüncül analiz yetkinliği bakımından, Türkiye'de modern coğrafya anlayışının somut örneklerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Darkot, Fransız Vidal de la Blache'tan etkilenecek bölgesel coğrafya yaklaşımını ülkemize kazandıran önemli isimlerdendir. Özellikle Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde coğrafi bölgelerin sınırlarının belirlenmesinde yaptığı katkılar, Türkiye coğrafyasının kurumsallaşması adına oldukça önemlidir. Bu yazıda, modern coğrafya geleneğinin Türkiye'ye transferinde Darkot'un "bölgesel coğrafyacılığı"nı, yaptığı araştırmalar ve yazdığı eserler üzerinden örneklerle ortaya koymak amaçlanmaktadır. Ayrıca, Darkot'un eserlerinin bir araya getirilerek çalışma alanları, yöntemleri ve coğrafya disiplinine katkılarının sistematik biçimde değerlendirilmesi de hedeflenmektedir. Böylelikle, gelenek transferi bağlamında Darkot'un rolü ve etkisi daha iyi anlaşılacaktır.

Yapılan bu çalışma, veri toplama ve analiz yöntemi açısından nitel bir araştırmadır. Nitel araştırmalar, verilerin belgeler, gözlemler ve yazıya dökülmüş konuşmalardan elde edilen kelimeler ve imgeler biçiminde toplandığı; bu verileri tutarlı, anlaşılır bir resim oluşturacak şekilde düzenleyerek ilerleyen bir tabiata sahiptir (Neuman, 2017). Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizinin kullanıldığı çalışma, biyografik yöntem kapsamında da ele alınmıştır. Araştırılması amaçlanan olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan doküman analizi, diğer veri toplama yöntemleriyle beraber de kullanılabilir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu şekilde veri çeşitlemesi yapmak, çalışmanın güvenilirliğini ve geçerliliğini artırması adına önem taşımaktadır (Patton, 2014). Biyografi ise, sadece bir bireyin yaşam öyküsünü aktarmakla kalmayıp, aynı zamanda o kişinin yaşadığı dönem ve toplumu anlamak adına önemli bir araçtır. Nitelikli bireylerin yaşamları ve üretimleri, toplumun kolektif hafızasının güçlenmesine, kültürel kimlik ve aidiyet duygusunun gelişmesine katkı sağlamaktadır (Birinci, 2016).

Araştırma kapsamında, Cumhuriyet dönemi coğrafyacısı Darkot'un hem ortaöğretim hem de yükseköğretim düzeyindeki ders kitapları, ders notları, kitap/ansiklopedi bölümleri, konferans/kongre çalışmaları, ansiklopedi maddeleri, makaleleri, atlasları ve birçoğu alanında ilkleri temsil niteliğindeki haritaları incelenmiştir. Ayrıca, araştırma konusuyla ilgili daha önce yayımlanmış kitap, makale, tez, bildiri ve haritaların yanı sıra, kütüphane ve web sayfalarından yapılan taramalarla elde edilen bilgiler de çalışmanın önemli veri kaynaklarını oluşturmaktadır. Çalışmada hem fiziki hem beşeri coğrafya alanındaki katkılarıyla Darkot'un "bölgesel coğrafyacılığı" kavramsal bir çerçevede ele alınmış, ulusal ve uluslararası kaynaklardan hareketle bölgesel coğrafyanın kısa tarihçesi verilmiş ve Darkot'un bu alandaki çalışmaları örneklerle açıklanmıştır. Böylece, Darkot'un Türkiye'de modern coğrafya biliminin gelişimindeki rolü kapsamlı biçimde ortaya konulmuştur.

Çalışmada, modern coğrafya geleneğinin Türkiye'ye nasıl aktarıldığı incelenmekte ve bu aktarım sürecinde kurucu bir aktör olarak önemli rol üstlenen Darkot'un bilimsel katkıları, özellikle bölgesel coğrafya perspektifinden ele alınmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye'de coğrafya disiplininin modernleşme süreci kapsamlı bir şekilde değerlendirilmektedir. Çalışma, genel çerçevesinin çizildiği giriş bölümünün ardından, ikinci kısımda bölgesellik ve bölgesel coğrafya kavramının tarihsel gelişimini ele alınmaktadır. Üçüncü bölüm, Besim Darkot'un hayatına ve eserlerine ayrılmış; son bölümde ise Darkot'un Türkiye'de coğrafi geleneğin aktarımındaki rolü irdelenmiştir.

2. Bölgeselcilik ve Bölgesel Coğrafya

Bölgeselcilik, modern coğrafya düşüncesini şekillendiren başlıca yaklaşımlardan biri olarak kabul edilmektedir. Özellikle XX. yüzyılın ilk yarısına kadar coğrafya disiplini etkileyen ve yönlendiren bu anlayış, literatürde "bölgeselcilik" ya da "bölgesel coğrafya yaklaşımı" adlarıyla anılmaktadır (Hartshorne, 1939). Bilindiği üzere coğrafya disiplini, geleneksel olarak üç temel inceleme alanına ayrılmaktadır. Bunlar yeryüzünün doğal yapısını inceleyen fiziki coğrafya; insan ve insan faaliyetlerini ele alan beşeri coğrafya; ve fiziki ile beşeri unsurları birlikte değerlendirerek belirli bir mekânın özgün yapısını anlamaya çalışan bölgesel coğrafyadır (Gümüşçü, 2012a).

Bir bölgedeki coğrafi unsurların hem küçük ölçekli alanlardaki dağılımı hem de bölgeler arası düzeydeki karşılıklı etkileşimi, o bölgenin özgün biçim ve işlevlerinin oluşumunda belirleyici rol

oynamaktadır. Bu bağlamda bölgesel coğrafya, adından da anlaşılacağı üzere, yeryüzünün farklı kesimlerini tanımlamaya ve anlamaya yönelik bir yaklaşım sunmaktadır. Ancak bu yaklaşım yalnızca betimleyici bir çerçeveye sınırlı kalmamakta; sistematik coğrafyanın ortaya koyduğu kavram ve ilkelerden de yararlanmaktadır. Farklı sistematik coğrafya dallarında elde edilen bulguları bir araya getirerek belirli bir bölgenin yapısını bütüncül biçimde kavramayı amaçlayan bölgesel coğrafya, her bölgenin kendine özgü niteliklere sahip olduğu ve bu özgünlüklerin çoğu zaman genel kuramlarla tam olarak açıklanamayacağı anlayışına dayanmaktadır (Hartshorne, 1939).

Bölgeselcilik, yalnızca belirli bir coğrafi alanın tanımlanmasından ibaret olmayıp, aynı zamanda o alanın biçimlenmesini sağlayan dinamik süreçlerin ve karşılıklı etkileşimlerin anlaşılmasını da kapsamaktadır. Bu yaklaşıma kuramsal temel kazandıran önemli gelişmeler, XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında, özellikle Fransız ve Alman coğrafya geleneklerinde görülmüştür. Paul Vidal de la Blache, possibilist yaklaşımı ve bölge merkezli analizleriyle bu yaklaşımın, kurucu düşünürleri arasında değerlendirilirken; Alfred Hettner'in karşılaştırmalı bölge çalışmaları önerisi ile Richard Hartshorne'un "areal differentiation-alansal farklılaşma" kavramı, kuramsal çerçevenin inşasına katkı sağlamıştır. Nitekim Hartshorne'a göre coğrafyanın temel amacı, yeryüzündeki mekânsal çeşitliliği açıklamak ve bu çeşitliliği anlamlandırmaya yönelik bir sistem geliştirmektir (Hartshorne, 1939).

Bölgesel coğrafyanın temel amacı ise, coğrafi ünitelerin karakterlerini belirlemek ve bu ünitelerin birbirinden nasıl ayırt edilebileceğini ortaya koymaktır. Bu bağlamda, bölgelerin sınırlarını çizmek ve her bir bölgeyi tanımlayan fiziksel ve sosyal unsurları bir araya getirerek bütüncül bir senteze ulaşmak esastır (Bekaroğlu ve Yavan, 2013; Yiğit, 2000). Bölgeselci yaklaşım, bu tür bir senteze ulaşabilmek için yerele dair ayrıntılı bilgilere ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle, bu yaklaşımın etkin olduğu dönemlerde coğrafya disiplini genellikle sistematik ve bölgesel olmak üzere iki ana kısımda ele alınmıştır. Sistematik coğrafya, belirli bir konuyu mekânsal açıdan inceleyen yaklaşımıyla, uzmanlaşmaya dayalı modern coğrafya eğilimleriyle örtüşmekte; bu yönüyle bölgesel coğrafyanın sentez üretme sürecine, veri ve kavramsal temel sağlayan işlevsel bir rol üstlenmektedir (Bekaroğlu & Yavan, 2013).

Bölgeselcilik (bölgesel coğrafya) fikri, her ne kadar XVIII. yüzyıldan itibaren coğrafyacılar tarafından kabul görmeye başlasa da aslında, XVII. yüzyılın ortalarında Bernhard Veranius'un (1622–1650) "*Geographia Generalis*" adlı çalışmasında coğrafyanın "genel" ve "özel" olmak üzere sınıflandırılmasıyla temelleri atılmıştır. O dönem Avrupası, coğrafi keşiflerle Yeni Dünya'da gördükleri yerleri farklı bölge ve topraklara ayırmaya başlamış; XVIII. ve özellikle XIX. yüzyıldan itibaren yapılan deniz aşırı seferlerle de gördükleri yerleri tanımlayıp, bu tanımlamalara göre bölgeler oluşturmuşlardır. Daha sonrasında Immanuel Kant, Alexander von Humboldt, Carl Ritter, Ferdinand von Richthofen ve Alfred Hettner gibi isimler bölgesel coğrafyanın gelişmesine hem gezi notlarıyla hem de yazdıkları eserlerle katkıda bulunmuş isimlerdir (Warf, 2006).

Bilindiği üzere I. Kant ve C. Ritter, beşeri coğrafyanın epistemolojik temellerini belirginleştirmiş ve coğrafyanın bilimsel bir disipline dönüşmesine katkı sağlamışlardır. I. Kant, bilginin duyu verileriyle başlayıp anlıktaki kategorilerle şekillendiğini savunmuş; bu çerçevede, duyarlılığa dayalı sınıflamaların tarih ve coğrafya gibi tasvir edici (idiografik) bilimleri, anlığın kavramlarına dayalı

sınıflamaların ise genelleyici doğa bilimlerini (nomotetik) oluşturduğunu ileri sürmüştür. Fiziki coğrafya Kant'a göre, sadece tarihe değil, tüm coğrafya türlerine ve doğa bilimlerine temel oluşturmaktadır (Tekeli, 2012). Kant'ın bu fikirlerini coğrafya bilimi alanında savunan Carl Ritter (1779-1859), disiplini doğa ile insanlık tarihi arasındaki ilişki temelinde tanımlamış ve coğrafyayı bölgesel bir yapıda ele almıştır. Ona göre dünya, kendi içinde bütünlük taşıyan tekil bölgesel birimlerden oluşmakta ve bu birimlerin incelenmesi ise, hem içsel yapıyı hem de bu yapının ardındaki amacı ortaya çıkartmaktadır. Ritter, coğrafyanın "Erkunde" yani doğa ve insanlık tarihi ilişkisine dayalı bir yeryüzü bilimi olması gerektiğini savunmuş ve bu anlayış onu, bölgesel coğrafya düşüncesine yöneltmiştir (Tekeli, 2010; 2012).

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bilimsel düşüncedeki dönüşüm Ritter'in savunduğu coğrafya anlayışını geri plana itse de, bu anlayış Ratzel ile birlikte farklı bir biçimde yeniden canlanmıştır. Alman coğrafyasında Kantçı geleneğin yeniden canlanması her ne kadar Ratzel ile ilişkilendirilse de, bu yaklaşımı kurumsallaştıran esas figürler ikinci nesil coğrafyacılar olan Paul Vidal de la Blache ve Alfred Hettner olmuştur. Bahsi geçen bu dört coğrafyacı Ritter'in "*Erdkunde*" adlı eserini ampirik ve materyalist bir yaklaşımla yeniden yorumlamışlar ve 1898 yılında Hettner, 1899 yılında da Vidal de la Blache kendi ülkelerindeki coğrafya kürsülerinin başına atanmışlardır. Bu gelişmelerle birlikte, XX. yüzyılın başından 1950'li yılların sonuna kadar coğrafya disiplininde ikinci nesil Kantçı yaklaşımın egemenliği sürmüştür. Bu dönemde, bilgiye yaklaşımın hangi boyutlarda şekillendiği ise şu şekilde özetlenebilir: birincisi, coğrafya ile tarihin idiografik (tasvir edici) bilimler olarak görülmesi; ikincisi, idiografik bir dünya coğrafyasının, dünyanın iç bütünlüğe sahip tekil bölgelere ayrılması yoluyla kurulabileceği düşüncesidir. Üçüncüsü, bu bölgelerin oluşumunun doğal ve toplumsal öğelerin karşılıklı etkileşimiyle gerçekleştiğinin kabulü; dördüncüsü ise coğrafyanın, bu tekil ve özgün bölgelerin oluşumunu hem analitik hem de sentetik analizlerle açıklaması gerektiğidir. Bu paradigma, coğrafyanın faaliyet alanını, yeryüzünün alansal farklılaşmasını betimlemeye ve açıklamaya yöneltmiştir (Tekeli, 2010).

Yukarıdaki bilgilerden hareketle bölgeselcilik düşüncesi, XVIII. yüzyıldan itibaren özellikle Almanya'da gelişmeye başlamış, XIX. yüzyılın sonlarında ise Paul Vidal de la Blache ve Fransız coğrafya okulu aracılığıyla bir "bölgesel devrim" yaşamıştır.³ Bu devrim, özellikle XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın başları arasında belirginleşmiş, Vidal de la Blache bu süreçte fiziki ve beşerî coğrafya alanlarında yapılan araştırmaları sentezleyerek modern coğrafya geleneğinin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Alman coğrafyacı Friedrich Ratzel'in düşüncelerinden etkilenen Vidal, hem önemli bir bölgesel coğrafyacı hem de Fransa'da modern coğrafyanın kurucusu olarak kabul edilmektedir. Vidal'e atfedilen, ancak kendisi tarafından doğrudan kullanılmayan 'possibilizm' terimi, insanın çevresel koşulları bütünüyle belirleyici değil, şekillendirici bir etmen olarak gördüğü bir anlayışı temsil etmekte; bu yönüyle de çevresel determinizme karşı bir alternatif sunmaktadır. Vidalci bölgesel yaklaşıma göre insan, çevresel faktörlerin edilgen bir ürünü olmaktan çıkarak belirli ölçüde çevresini biçimlendirebilen etkin bir özneye dönüşmüş ve bu bağlamda bölgeler "*Genre de vie/Yaşam şekli/tarzi*"⁴ temelinde sınıflandırılmıştır. Vidal'e göre coğrafyanın esas amacı, yeryüzünü bölgelere ayırmak ve bu bölgeleri kendi iç dinamikleriyle açıklamaktır; bu çerçevede Vidal, Fransa gibi bir ülkede farklı yaşam tarzlarına dayalı bölgesel ayrımlar yapılabileceğini belirtmektedir. Kariyeri boyunca birçok bölgesel

kavram geliştiren Vidal, sistematik ve tematik haritacılıktan, insanlaştırılmış peyzaj analizlerinden, demiryolu ve kentsel ağların incelenmesinden yararlanarak disipline çok katmanlı ve ilişkisel bir bakış açısı kazandırmış; ayrıca farklı yerlerin iç içe geçmiş coğrafi kimliklerini anlamaya ve bu kimliklerin bölgesel örgütlenmesini açıklamaya imkan sağlamıştır (Claval, 2007).

Fransız tarihçi Michelet'in deyişiyle “*çeşitliliğin birliği*”, Vidal de la Blache'ın söylemiyle ise “*bölgeler bütünü*” dönemin Fransız coğrafya anlayışını temsil etmektedir. Bu tanımlamalar bölgesel kimliği ve Fransa'daki yurttaşlık temelindeki ortaklığı ifade ederken, bölgesel kimliği görmezden gelmeyen ulusal kimliğe de gönderme yapmaktadır. Fransız kimliğini temsil eden parça-bütün ilişkisi ile ülke topraklarının siyasal bir aidiyet mekânı olarak görülmesi, belki de Vidal de la Blache'ın öncülüğünde gelişen bölgesel coğrafya yaklaşımının Fransız coğrafyasında yerleşmesini sağlamıştır (Özgür & Yavan, 2013). Bilindiği üzere, Alman ekolü Ritter, Ratzel ve Humboldt'un öncülüğünde çevresel determinizm yaklaşımıyla daha çok fiziki coğrafya alanında etkili olmuş; Fransız ekolü ise Vidal de la Blache'ın öncülüğünde bölgeselci yaklaşıma dayalı beşeri coğrafyada öne çıkmıştır (Durgun, 2011). Bu bağlamda, XVIII. ve XX. yüzyıllar arasında coğrafyanın kurumsallaşmasına damga vuran yaklaşımın, Vidal de la Blache ile temellenip Ratzel'in katkılarıyla güçlenen bölgesel coğrafya anlayışı olduğu belirtilebilir (Kaygalak, 2011).

Kısaca XX. yüzyılda Batı coğrafyasında en uzun süreli hakim yaklaşım olan bölgesel coğrafya, en büyük etkisini Fransa ve Almanya'da göstermiştir. Nitekim Fransa'da Vidal, Almanya'da da Hettner tarafından güçlü biçimde savunulan bu yaklaşım hem Fransa'da, hem de Almanya'da coğrafyanın esası olarak kabul edilmiş ve disiplini domine etmiştir. Özellikle Fransız bölgesel coğrafya ekolü, bilimsel yöntem ve yaklaşım bakımından ünlü monografik etütleriyle dünyada çok uzun süre ana coğrafi düşünme biçimi ve uygulama modeli olarak kalmıştır. Gerçekten de Fransız bölgesel monografya modeli (Almanya'daki adıyla *Landerkunde* yani sınırları belli bir alanın tasvir edilme sanatı), tüm dünyada coğrafyacılar için bir model oluşturmuş ve geniş bir şekilde coğrafya pratiği olarak uygulanmıştır. Fransa'da Vidal, Almanya'da Hettner ve Amerika'da da Hartshorne'un çalışmaları tarafından güçlü biçimde savunulan bölgesel yaklaşım, 1950'li yıllara kadar ABD'de 1960'lara kadar İngiltere'de, 1970'lere kadar Almanya'da ve 1980'lere kadar da Fransa'da hakim araştırma programı olmuştur (Bekaroğlu & Yavan, 2013).

Türkiye özelinde bakıldığında, 1915 ve sonrasında coğrafya disiplininde hakim görüş olan çevresel determinist anlayış, Fransa ve Amerika'da posibilist (olasıcılık) yaklaşımı benimseyen çalışmaların ortaya çıkmasıyla etkisini yitirmeye başlamıştır. Bununla birlikte, Türkiye'de akademik coğrafyayı kuran yabancı bilim insanlarının çoğunun jeoloji ve fiziki coğrafya kökenli olması ve bu bilim insanlarının Kuzey Amerika yerine Avrupa'dan gelmiş olmaları (Erinç, 1973; Bekaroğlu & Yavan, 2013), yeni coğrafyanın Türkiye'de yaygın biçimde uygulanmasını sınırlamıştır. Bu bağlamda, Avrupa'da eğitim almış Türk coğrafyacılar ile Türkiye'ye gelen Avrupalı coğrafyacıların ve onların öğrencilerinin pratikleri sonucunda, Türkiye'de coğrafya büyük ölçüde perspektif olarak çevresel determinizm sonrasında posibilist, metodoloji bakımından ise bölgesel coğrafya karakterinde şekillenmiştir (Tuysuz & Yavan, 2012).

Bu bağlamda, bölgesel coğrafya anlayışı yalnızca Batı'da değil, Türkiye'de de modern anlamda coğrafyanın temelini oluşturmaktadır. Söz konusu anlayışın kurumsallaşma sürecinde öncü bir rol üstlenen isimlerin başında ise Darkot gelmektedir. Cumhuriyet dönemi coğrafyacılarından olan Darkot, hem fiziki hem beşerî coğrafya alanındaki çalışmalarıyla Türk coğrafya disiplinine yön vermiş; hem de XX. yüzyılda şekillenen modern coğrafya geleneğinin Türkiye'de yerleşmesine ve disiplinin uluslararası düzeyde temsiline önemli katkılar sağlamıştır.

3. Besim Darkot'un Hayatı ve Çalışmaları

3.1. Hayatı ve Akademik Kariyeri

Mehmet Besim Darkot, 1903⁵ yılının Şubat ayında İstanbul Üsküdar'da doğmuştur. İlk ve ortaöğrenimini İstanbul'un çeşitli semtlerinde tamamladıktan sonra, 1923 yılında İstanbul Erkek Muallim Mektebi'nden (Darülmuallim) mezun olmuştur. 1925 yılında İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'ne kaydolarak yükseköğrenimine başlamış, burada Ali Macit (Arda), İbrahim Hakkı (Akyol) ve Hamit Sadi (Selen) gibi yerli hocaların yanı sıra, Fransız coğrafyacılar Th. Lefebvre ve E. Chaput'tan da ders almıştır. 1928 yılı bahar döneminde İstanbul Darülfünunu Coğrafya Bölümünden coğrafyacı olarak mezun olmuştur (Erinç, 1991; Tuncel, 1992;).

Aynı yıl, devlet bursuyla Fransa'ya gönderilen Darkot, 1928-1932 yılları arasında Strasbourg Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü'nde yeniden lisans düzeyinde eğitim görmüştür. Dönemin önemli akademik merkezlerinden biri olan bu üniversite, hem Fransız hem de Alman coğrafya geleneklerinin sentezlendiği bir ortam sunmuştur. Bu zengin akademik çevre, Darkot'un bilimsel coğrafya anlayışının şekillenmesinde etkili olmuş; özellikle bölgesel coğrafyaya yönelmesinde belirleyici rol oynamıştır (Erinç, 1991; Tuncel, 1992). Eğitim sürecinde üç coğrafya sertifikası ve bir son çağ tarihi sertifikası alan Darkot, bir yılını da Cezayir'de saha araştırması yaparak geçirmiştir. Bu dönem sonunda "Cezayir Yüksek Ovaları" konulu çalışmasıyla "Diplôme d'études supérieures" (Yüksek Etütler Diploması/Yüksek Lisans Diploması) almaya hak kazanmış ve 1932 yazında Türkiye'ye dönmüştür (Tuncel, 1992).

Yurda döndükten sonra İstanbul Darülfünunu Coğrafya Bölümünde müderris muavini vekili olarak görevlendirilmiş, 1933 yılında "Kurak Bölgeler Morfolojisi" başlıklı teziyle doktorasını tamamlamıştır. Aynı yıl, Coğrafya Müderris Muavini olarak atanmış; üniversite reformu sonrasında ise Türkiye ve Ülkeler Coğrafyası doçentliğine getirilmiştir. Doçentlik görevini yedi yıl sürdüren Darkot, 1940 yılında profesörlüğe, 1956 yılında ise ordinaryüs profesörlüğe yükseltilmiştir. Bu süreçte Coğrafya Enstitüsü Müdürlüğü görevinde bulunmuş, İstanbul Üniversitesi Senatosu'nda Edebiyat Fakültesi temsilciliği yapmış ve farklı fakültelerde dersler vermiştir. 1936 yılında kurduğu Türkiye Coğrafyası Kürsüsü'nün başkanlığını, 1973'te emekli oluncaya kadar sürdürmüştür.

Darkot, Türkiye'de coğrafya biliminin kurumsallaşması noktasındaki çabalarıyla dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, 1941 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde toplanan Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde yürütülen çalışmalarda aktif görev almıştır. Birinci Türk Coğrafya Kongresi, bilim ve eğitim hayatımız adına önem arz eden, üzerinde durduğu ve mevcut imkanlarına oranla, başarıyla üstesinden gelebileceği meseleleri, geleceğe aktarmayı başlıca vazife edinen bir kongredir. Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel başkanlığında gerçekleşen kongre; coğrafya

eğitiminin çağdaşlaştırılması, coğrafya müfredatının düzenlenmesi, terim birliği sağlanması ve Türkiye coğrafyasının ana hatlarının belirlenmesi gibi konuları ele almıştır. Kongre sonucunda Türk Coğrafya Kurumu'nun kurulması ve Türk Coğrafya Dergisi'nin yayımlanması da kararlaştırılmıştır. Darkot'un bu kongredeki katkıları, onun yalnızca bir akademisyen değil, aynı zamanda coğrafya biliminin kurumsal altyapısının oluşturulmasında etkili bir figür olduğunu göstermektedir (Birinci Türk Coğrafya Kongresi, 1941).

Ulusal ve uluslararası düzeyde çok sayıda bilimsel toplantıya/konferansa⁶ katılan Darkot, Milletlerarası Üniversiteler Konferanslarında da (örneğin 1934'te Varşova⁷ ve 1938'de Amsterdam⁸) da Türkiye'yi temsil etmiştir. İleri düzeyde Fransızca'ya hakim olan, araştırma düzeyinde ise Almanca'yı kullanabilen Darkot, akademik kariyeri boyunca fiziki ve beşerî coğrafyanın çeşitli alanlarında araştırmalar yürütmüş ve Türkiye'de coğrafya disiplininin kurumsallaşmasına katkıda bulunmuştur. Ord. Prof. Dr. M. Besim Darkot, 1 Nisan 1990 tarihinde hayatını kaybetmiştir.

3.2. Akademik Çalışmaları

Mehmet Besim Darkot'un akademik anlamdaki çalışma hayatı, 1925 yılında üniversite öğrenimini sürdürürken Tatbikat Mektebi'nde ilkökul öğretmenliği yaptığı dönemde, arkadaşı Cemal Arif (Alagöz) ile birlikte 3.-4.-5. sınıflar için üç kitaplık bir ilkökul coğrafya serisi hazırlamasıyla başlamıştır. Cumhuriyet döneminde coğrafya öğretimini ilkökullarda yeni usul ve esaslara göre metotlu bir şekilde ele alan Darkot, öğretmenler için kılavuz kitaplar da yayımlamıştır (Akyol, 1943c). Darkot ile Alagöz'ün ortak yayını olan bu coğrafya kitap serisi, uzun yıllar ilkökullarda temel kitap olarak kullanılmıştır. İlköğretimden üniversiteye kadar farklı düzeylerde ders kitapları kaleme alan Darkot'un öne çıkan eserleri arasında *Kartoğrafya Dersleri*⁹, *Coğrafi Araştırmalar I*,¹⁰ *Türkiye Coğrafyası*¹¹, *Türkiye İktisadî Coğrafyası*¹², *Ege Bölgesi* ve *Marmara Bölgesi Coğrafyası*¹³ bulunmaktadır.

Darkot'un çalışma hayatının ilk on yılı, fiziki coğrafya (morfoloji ve klimatoloji konuları) ağırlıklıdır. 1932'de Strasbourg Üniversitesi'nde "Yüksek Etüt Diploması" almak üzere hazırladığı tez, 1933 tarihli doktora çalışması ve 1934'te Varşova'daki Milletlerarası Coğrafya Kongresi'nde sunduğu "Kapalı Havzaların Morfolojik Tekamülü" başlıklı bildirisi bu dönemin ürünlerindendir. Bu bildiride, Cezayir yüksek ovalarında hidrografiya şebekesinin oluşumu ile iklim değişimleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve L. Joleaud'un "akarsu kapması" (stream capture) görüşünü reddederek, bu oluşumun "Surimposition"¹⁴ ile açıklanması gerektiğini savunmuştur (Darkot, 1969; Tuncel, 1992). 1938'de Amsterdam Coğrafya Kongresi'ne sunduğu "Yakın İklim Tahavvülleriyle İlgili Bazı Morfolojik Müşahedeler" adlı çalışmasında ise Karadeniz Bölgesi'nde (Giresun Karagöl Dağı çevresi) daha önce işlenmemiş Kuaterner buzullaşma izlerini ve akarsu şebekesindeki bozulmaları ele almıştır. Ayrıca Alp Dağları'nın ekolojik özelliklerini değerlendirirken yükselti şartlarının kuzey-güney ekseninde ekolojik farklılıklar yarattığını da vurgulamıştır (Darkot, 1969).

Darkot'un araştırmaları yalnızca fiziki coğrafyayla sınırlı kalmamıştır. 1945'ten sonraki yıllarda nüfus coğrafyası (Türkiye'de nüfus hareketleri, 6. nüfus sayımı vb.), şehir coğrafyası (Ankara, İstanbul, Gaziantep, Adana) ve yöre monografileri (Gördes, Göksu, Havran, Kahta) gibi beşerî ve tarihi coğrafya konularına yönelmiştir. Aynı zamanda Erinç ile Antalya taraçaları üzerine ve Chaput ile Antalya Pliosenine ilişkin çalışmaları da fiziki coğrafya alanındaki katkılarından. Bunun yanında, hazırladığı

haritalar ve atlaslar da önemli yer tutmaktadır. MEB tarafından bastırılarak okullara dağıtılan renkli Türkiye duvar haritası, Türkiye fiziki haritası ve 1954 tarihli Balkan Yarımadası haritası bu kapsamda değerlendirilebilir (Tuncel, 1992).

Darkot, Türkiye'de ilk izoterm denemesini yapan, ilk renkli yağış haritasını hazırlayan ve Türkiye İktisadi Coğrafyası ile Türkiye Bölgesel Coğrafyası bilim alanlarının ilk temsilcisi olarak Cumhuriyet dönemi çağdaş Türk coğrafyasına öncülük etmiştir (Sekin, 1999). Türkiye'nin coğrafi bölgelerinin sınırlarının belirlenmesi, bu bölgelerin ayrıntılı biçimde tanıtılması ve alt yörelere ayrılması sürecinde de etkin rol oynamış; ayrıca üniversite düzeyinde Türkiye Bölgesel Coğrafyası derslerini 7 bölge ve 21 bölüm hâlinde veren ilk kişi olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye'de çağdaş coğrafyanın batılı anlamda ve standartlarda gelişiminde önemli katkılar sunmuş bilim insanlarından biri olarak kabul edilmektedir (Gümüşçü, 2012a).

Tüm bu akademik katkılar, uluslararası düzeyde de belgelenmiştir. Avrupa Konseyi adına bir rapor hazırlayan Prof. J. Tricart (1968), Darkot'un Türkiye'de bilimsel coğrafyanın yerleşmesi sürecine, ortaöğretim ve üniversite düzeyindeki coğrafya öğretiminin gelişimine sağladığı katkılara dikkat çekmiştir (akt. Erinç, 1991). Tuncel (1992) ise, Darkot'un fiziki coğrafya alanındaki çalışmalarının yanı sıra, bütüncül bir coğrafya biliminin yerleşmesine yönelik çalışmaları ve coğrafya disiplininin çeşitli alt alanlarında yürüttüğü faaliyetleriyle Cumhuriyet dönemi Türk coğrafyasının şekillenmesinde etkin bir isim olduğunu belirtmektedir.

3.3. Mehmet Besim Darkot'un Bölgeselciliği

Darkot eserlerinde coğrafyanın anlaşılabilirliğini, eğitim-öğretim alanındaki geldiği noktayı görüp inceledikten sonra genel niteliklerinin anlatılması gerektiğini, metoduyla ilgili olarak ise, coğrafi esasların önem arz ettiğini ve bunları da ayırt etmenin mümkün olduğunu dile getirmektedir. Ona göre, *“coğrafya öncelikle incelediği olayların ‘tarz-ı tevziini ve saha-i intişarını’ tayin, hatta bunu harita ile göstererek ifade eder. Ayrıca, bir olayı sadece incelemekle yetinmez, yeryüzünün diğer noktalarında olabilecek benzer olaylardan ders çıkarma ve okumalar yaparak, olayı tasvir eder ve açıklamaya çalışır. İşte bu noktaların verdiği çeşitlilikle hareket eden coğrafya için, çeşitli kaynaklardan topladığı dağınık bilgileri birleştiren, bütünleştiren, yeni bir bina inşa eden bilimdir.”* Yine coğrafya, *“insanı doğrudan doğruya çevresi ve yaşamıyla karşılaştıran, ona etrafında cereyan eden olayları gösteren, onun bu olayları öğrenmesine, anlamasına yardım eden, sonra da bu olayların sebeplerini araştırarak, birçok olayın çevreyle olan ilişkisini bilhassa çevrenin insanla ilişkilerini ortaya koyan bir bilim; gözlemci, incelemeci, araştırmacı bir derstir”* (Darkot, 1928). Ona göre öğrencilere konular, bir bütünün parçalarını oluşturur gibi aşama aşama artırılarak anlatılmalı ve bütüne ulaşma noktasında da parçaların doğru birleştirilerek kavratılması (tümevarım)¹⁵ gerekmektedir. Nitekim *“bölgeselci bir bakış”* açısına sahip olan Darkot'un metodundaki en önemli nokta insan, en önemli anlama yeri önce yakın çevre, sonra ülke en sonda da Dünya'dır.

Darkot'a göre, bir ülke organizmaya benzetilecek olursa, bölgeler de bu organizmanın organlarına benzetilebilir. Hatta, organları oluşturan parçalar ve hücreler de hesaba katılacak olursa, bunlar da, organlardan daha küçük alanlar anlamına gelir ki, tümü birleşip ülke organizmasını oluşturan coğrafi ufuklara kadar ulaşılabilir. Şüphesiz ki, bir organizma bütün olarak ele alındığında ve onun

fonksiyonlarını idare eden aşamaları incelendiğinde, organizmayı daha iyi tanımak için onu oluşturan parçalar, organlar olarak birer birer ele alınarak analiz edilip, sonunda da organların nelerden meydana geldiği araştırılabilir. Bu metot eskilerin değimiyle “kül’den cüz’e” yani “bütünden parçaya- (tumdengelim)¹⁶ doğru bir gidiştir. İnceleme metodunda, bunun tersine bir yol takip ederek parçadan bütüne doğru gitmek de mümkün, hatta daha mantıklı olandır. Ülkelerin incelenmesinde de bu iki yoldan birini tercih etmek, hatta ikisini birden kullanmak mümkündür. Ancak ülkelerin birtakım bölgelerden, bölgelerin bölümlerden ve bölümlerin yörelerden meydana geldiği kabul edilecek olursa, önce küçük parçaların ortaya konulması ve sonra bunlara benzeyenleri bir araya toplayarak daha büyük kısımların elde edilmesi daha doğru olabilir. Fakat bu da geniş zaman dilimi ister ve uzmanlık alanlarında da ele alınabilir. Pratikte ise, özellikle bölgeler ele alınır ve çalışmanın içeriğine göre, çoğu defa bölge veya bölümlerde kalınır; bununla beraber arazi planlaması ve şehircilik gibi detaya inen çalışmalarda ise, yöre incelemelerine kadar inilebilir (Darkot, 1966).

Darkot’un çalışmalarında, *bölgeselciliği* destekleyen birçok görüşü bulunmaktadır. Buna “*İlk Mekteplerde Coğrafya: Muallim El kitabı*¹⁷” adlı çalışması örnek verilebilir. Çalışmasında, eğitimle ilgili yapılması gerekenleri, eksiklikleri anlatırken öğrenci merkezli bir eğitim modeline dikkat çekerek, kendi bakış açısı ve metodolojisinden de bahsetmektedir. Ayrıca eser, ilkokul çocuğuna coğrafyanın nasıl anlatılması ve öğretilmesi gerektiğini; coğrafyanın, okuma ve ezberleme şeklinde evde-okulda değil arazide gezi, gözlem, inceleme ve araştırmalar yaparak, birebir yaşayarak öğrenileceğini vurgulaması yönüyle de önemli pedagojik bir eserdir. Öğretmenlere de sınıflarda, konuları işlerken nelere dikkat etmeleri ve onların öğrencileriyle iletişimlerinin nasıl olması gerektiğiyle ilgili önerilerin de bulunduğu eserde, her coğrafi olayı kendi özelinde incelemenin daha doğru olacağı ve böylece parçadan bütüne ulaşmanın daha sağlıklı sonuçlar vereceğinden bahsederken aslında Darkot, hem tümevarımcı bir yaklaşıma ve hem de bölgesel coğrafyaya vurgu yapmaktadır.

Darkot’un çalışmalarındaki önemli nokta, “*parçadan bütüne ulaşma*” vurgusudur. Darkot’un coğrafi analizlerinde parça-bütün ilişkisini nasıl yapılandığı, *Türkiye İktisadi Coğrafyası* (1955) adlı eserinde açıkça görülmektedir. Bu çalışmada iktisadi faaliyetleri belirleyen faktörler sistematik biçimde ele alınmış; doğal çevre koşulları (iklim, bitki örtüsü, sıcaklık, yağış, yer şekilleri gibi) ve Türkiye’nin coğrafi konumu gibi unsurların iktisadi yapıya etkisi analiz edilmiştir. Darkot, yalnızca doğal koşullara dayanarak iktisadi faaliyetleri anlamamanın yetersiz olduğunu vurgulamakta; bu nedenle benzer çevresel özelliklere sahip ülkeler arasında karşılaştırmalar yaparak beşerî unsurların (nüfus, din, dil, ırk vb.) belirleyici rolüne dikkat çekmektedir. Türkiye örneğinde de önce fizikî ve beşerî çevre koşulları irdelenmiş, ardından üretim ve mübadele ilişkileri değerlendirilmiş ve nihayetinde genel çıkarımlara ulaşılmıştır. Bu yaklaşım, parçadan bütüne doğru ilerleyen klasik coğrafi çözümleme geleneğini yansıtmaktadır (Darkot, 1955).

Darkot üniversite öğrencisi olduğu dönemde (1925-1928 üniversite dönemi), yakın arkadaşı Cemal Arif (Alagöz) ile birlikte ilkokullar için (3.-4.-5. sınıflar için), “*Cumhuriyet Çocuklarına-Yeni-Coğrafya Dersleri*¹⁸” isimli üç kitaplık bir coğrafya serisi hazırlamıştır. Bu serinin 1926 yılı basımı, 3 kısımdan oluşmakta olup, 1. kısım 3. sınıflara, 2. kısım 4. sınıflara ve 3. kısım 5. sınıflara ayrılmıştır. 1. kısımda Darkot’a göre, coğrafya ile yeni tanışan 3. sınıf öğrencilerine verilebilecek en gerekli bilgiler verilmeli, dersler çevredeki dağların, tepelerin, akarsuların tanıtımıyla başlamalıdır. Bu aşamada

öğrencilere öncelikle yaşadıkları yerlerin tanıtımı yapılmalı, sonra yakın çevreler ve ötesi öğretilmeli; konuların pekiştirilmesi noktasında da derslerin arazide işlenerek gezi-gözlem metodu kullanılmalıdır. 2. kısımda (4. sınıf derecesindeki öğrencilere) Darkot, coğrafyanın biraz daha detaylandırılarak ve iki bölüme ayrılarak anlatılması gerektiğine dikkat çekmektedir. Birinci bölümünde, fiziki coğrafya konularına yer vermeli ve dersler, yine gezi-gözlem metodu kullanılarak arazide işlenmeli, ikinci bölümünde ise Türkiye coğrafyası anlatılmalı ve öğrencilere enine boyuna ülkemiz kavratılmalıdır. 5. sınıflara ayrılan 3. kısımda ise, artık Türkiye coğrafyasını kavramış olan öğrencilere önce dünya üzerindeki ülkeler, ardından da kıtalar tanıtılarak anlatılmalı, sonra onların zihninde bir bütün oluşturulmalı ve en sonunda da öğrenciye karşılaştırmalar yaptırılarak, onların öğrenme güçleri arttırılmalıdır.

Darkot çalışmalarında, yakın zamana kadar coğrafya eğitim-öğretiminin ezbere dönük olduğu ve coğrafyanın anlamının da önemli şehirlerin, illerin, dağ ve ovaların, nehirlerin, burun ve körfezlerin isimlerini ezberlemek, onların nüfuslarını bilmek olduğu şeklinde algılanmasından yakınmaktadır. Okullarda ise öğretmelerin kitaplardaki aynı kalıp (mesela, Avrupa kıtasının bilinen koy, körfezlerini, Almanya'yı meydana getiren küçük hükümetleri, İspanya ve Portekiz'in meşhur şehirleri gibi) bilgileri ezberletme yoluna gittiği, öğrencilerin de anlamadan ezberlediği, okul bitince unuttuğu, bunun da onlar için hem sıkıcı bir hal aldığı hem de yorucu olduğunu dile getirmektedir. Coğrafya bilimine yönelik böylesi bir bakış açısını ve bu yönde verilen eğitimi tenkit eden Darkot, Muallim El kitabında (1928) bu durumla ilgili aynen şu ifadeleri kullanmaktadır: *“Okullarda coğrafi terimler öğretilirken ezbere kaçılmaması, öğrenilenlerin unutulmadan kalıcı olması bağlamında öğrencilere, yakın çevresinden örnekler verilmelidir. Öğretmenlerin örneklerindeki hareket noktaları, okulların yanındaki ova, arkasındaki tepe, köyün ortasından geçen dere olmalıdır. Yani merkezden çevreye, bilinenden bilinmeyene gitme metodudur. Bunda amaç, öğrencinin görerek, inceleyerek öğrenmesini sağlamaktır. Ancak böyle bir öğrenme şekliyle, öğrencideki ezberciliğin önüne geçilecek, öğrenci zaman içinde kendine göre öğrenme metodu geliştirecek ve böylece kalıcı öğrenme gerçekleşecektir. Yine sınıfın veya okulun planını çizerken, dershaneden okula, mahalleye veya köye hatta komşu köylere ulaşabilme noktalarında doğrudan öğrencinin gözlemlerine başvurmanın da kalıcı ve verimli öğrenme sürecindeki diğer önemli faktörlerdir.”*

Darkot, *“Türkiye Coğrafyası”* alanında önemli ilerlemelerin gerçekleşmesine öncülük etmiş; gözleme dayalı çalışmaları ve araştırmacı yönüyle dikkat çeken bir bilim insanıdır (Erinç, 1991). Memleket coğrafyasına ait bilgilerin eksik olduğu ve büyük ölçekli haritaların olmadığı dönemde Darkot, eldeki dağınık ve eksik bilgileri, önce İbrahim Hakki Akyol ile birlikte işlemeye başlamış, sonrasında devam ettirilen çalışmalarla, zenginleşen istatistik ve kartografik kaynakların bilimsel manadaki tefsirleriyle raporlaştırıp Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde (1941) sunmuştur. Rapor neticesinde de ilk defa Türkiye'nin *“Coğrafi bölgeleri”* tespit edilmiştir (Özlük dosya).¹⁹ Birinci Türk Coğrafya Kongresi, coğrafya bilimi açısından bugüne kadar yapılmış olan en kapsamlı ve detaylı çalışma olarak kabul edilebilir. Kongre, sadece Türkiye'nin coğrafi bölgelere ayrılması ve yer adlarının belirlenmesine yönelik değil; aynı zamanda coğrafya biliminin ve coğrafya eğitiminin nasıl şekilleneceğini tartışmaya açan bir kongre niteliğindedir (Karakuş, 2012).

Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde ele alınan konu başlıklarından biri de kuşkusuz Türkiye'nin coğrafi bölgelerinin sınırlarının belirlenmesidir. Bilindiği üzere bölge, kendi içinde ortak coğrafi özelliklere (coğrafi özellik: kara, su, hava, bitki örtüsü, hayvan ve insan gibi unsurların ortak ve karşılıklı etkisiyle oluşur) sahip olan tali kısımlardır (Selen, 1941). Aslında bölge kavramını kesin çizgilerle açıklayan ve sınırlayan bir tanım olmamasına karşılık, homojen bir karaktere sahip, fiziki, kültürel veya fonksiyonel bir birliği olan, bu özellikleri ile çevresindeki alanlardan ayırt edilebilen farklı üniteler “bölge” olarak ifade edilebilir. Yani alansal birlik ve mekânsal karşılıklı etkileşim yoluyla, belirli coğrafi olaylar, bir alanda belirli bir benzerlik ya da kalıplaşma gösterebilirler. Böyle bir alan ya da iç türdeşliğe sahip herhangi bir alan “bölge” olarak ayırt edilebilir (Yiğit, 2000).

Darkot, Türkiye'de çağdaş coğrafyanın kurucularından biri olarak, bu bilimi ulusal ölçekte kurumsallaştıran ve uluslararası düzeye taşıyan başlıca coğrafyacılarından biridir. Özellikle 1941 yılında düzenlenen Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde üstlendiği roller dikkat çekicidir. Kongrede Türkiye coğrafyasının bölgelere ayrılarak öğretilmesi, ders kitaplarının hazırlanması, ilk ve ortaöğretim coğrafya ders programlarının yeniden düzenlenmesi, coğrafya terimlerinin sadeleştirilmesi ve kavram karışıklıklarının giderilmesi gibi çeşitli alanlarda önemli katkılar sunmuştur. Aynı kongrede Türkiye'nin coğrafi bölgelerinin sınırlarının belirlenmesi, bu bölgelerin tanıtılması ve alt bölgelere/yörelere ayrılması konularında yürüttüğü çalışmalar sonucunda kabul edilen bölge ayrımı, büyük ölçüde onun hazırladığı rapora dayandırılmıştır. Türk Coğrafya Kurumu'nun kurulması, Türk Coğrafya Dergisi'nin yayımlanmaya başlanması ve Coğrafya Meslek Haftalarının düzenlenmesi gibi kurumsal adımlarda da aktif rol almıştır (Erinç, 1991). 1945 sonrası dönemde ise beşerî ve tarihi coğrafya konularına yönelen Darkot, nüfus hareketleri, yöre tetkikleri ve şehir monografyaları gibi konular üzerinde çalışmıştır. Bu süreçte zaman zaman fiziki coğrafya alanında da üretken olmuş; özellikle Antalya taraçalarının teşekkülü ve Antalya Pliyosen'i üzerine Chaput ile birlikte “Académie des Sciences”ta yayımladığı çalışma bu yöndeki katkılarına örnek teşkil etmektedir.

Darkot'un “Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri Hakkında (1955)” adlı makalesi, 1941'de Ankara'da yapılan Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde kabul edilen coğrafi bölgelerin tanınması, anlatılması, öğretilmesi ve bölge sınırlarının üzerinde bazı düzeltmelerin yapılması ile ilgilidir. Çalışmasında Darkot, *bölge kavramından kaçınarak* Türkiye'yi her zaman bir bütün halde ele almanın mümkün olamayacağını, yükseköğretim alanında da sıkça yapıldığı gibi bazı küçük alanların ayrıntılarıyla incelenmesinin süreklilik arz edemeyeceğini ve eninde sonunda *bölge* kavramının yeniden karşımıza çıkacağını vurgulamaktadır. Ayrıca *bölgelerden* bahsedilirken, bölgelerin alanlarını tespit etme ve özelliklerini ortaya koyma gibi belirsizlik sınırlarının da aşamadığını belirtmektedir. Bu durumun başlıca sebebini ise bölgelerin bir araya gelmesiyle oluşan küçük coğrafi ünitelere ait araştırma ve monografyaların eksik olmasına bağlamaktadır.

Yine aynı çalışmada Darkot, coğrafi bölgelerle ilgili yapılan en önemli eksikliğin, bölgelerin parçadan-bütüne gidilerek oluşturulmaması olduğunu belirtmektedir. Yani, bölgelere kıyasla daha esaslı birer coğrafi birim olan *yöre*(ler) dikkate alınmadan ve temel özellikleri incelenmeden bölgeler arası ayırım yapılmıştır. Yörelere göz ardı edilmesinin de iki temel sebebinin olduğunu belirten Darkot'a göre bunlardan birincisi, öğretimde yörelere değil bölgelere ihtiyaç olduğu; ikincisi de yöreler üzerinde o zamana kadar hiç çalışma yapılmamış olmasıdır. Bu durum, 1941 yılındaki Birinci Türk Coğrafya

Kongresi'nde pratik bir çözüm olarak bölge tespitini zorunlu kılmış; günümüzde ise coğrafi bölgeler içerisinde yöre arayışına yöneltmiştir. Darkot'a göre, bölgeler ile yöreler arasındaki ilişkiyi ortaya koyacak bir çalışma programı oluşturulmalıdır. Ancak bu programda odak noktası, mevcut bölgelerin hangi yörelere ayrılacağı değil, hangi yörelerin bir araya gelerek bir coğrafi bölge oluşturacağı olmalıdır. Çünkü, ona göre bu durum, o zamanki Türk coğrafyasının en ciddi meselelerinden biridir.

Bilindiği üzere 1941 yılında yapılan Coğrafya Kongresi'nde bugün "bölge" olarak tanımlanan birim "mıntaka", "bölüm" olarak tanımlanan birim "bölge", "yöre" olarak tanımlanan yerler ise "tali bölge" olarak ifade edilmiştir. Bir bütünün parçaları olduğunu da hesaba katacak olursak, Türkiye sadece 7 bölgeden değil, bunların detaylandırıldığı 21 bölümün bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bu ünitelerin ayırımında da coğrafi kriterler esas alınmış, kongrede ve sonrası süreçte de komisyon üyeleri tarafından bu sınırların kesin sınırlar olmadığı, zaman içinde değişiklikler olabileceği ifade edilmiştir. Bunun nedeni, bir bölge ile diğer bölge arasında kesin bir sınırdan, bir çizgiden söz etmenin mümkün olamayacağına yatmaktadır. Bölgeler arasındaki sınır da genişliği değişen bir geçiş alanı ile belirlenmiştir. Bu geçiş alanında bir bölgenin tanıtıcı özellikleri silikleşirken diğer bölgenin özellikleri daha belirgin hale gelebilir. Bu nedenle coğrafi bölgelerin sınırları bugün dahi kesin sınır olarak kabul edilmez. Zaman zaman bu konuda coğrafyacılar tarafından çeşitli düzeltme önerileri getirilmiş olsa da (bu öneriler oldukça haklı ve geçerli nedenlere dayanabilmektedir), genel olarak 1941'deki sınırlar uygulanmaya devam etmektedir (Avcı, 2012).

Darkot'un yaptığı araştırmalardan bazıları, özellikle Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), İslam Ansiklopedisi'ne yazdığı şehir ve bölge maddeleri gibi, çalışmamız açısından önemlidir. Darkot, MEB İslam Ansiklopedisi'ne çoğunluğu ilk defa bir kısmı da ikmal olmak üzere 196 madde yazmıştır (Gümüşçü, 2013; Gümüşçü vd., 2014). Darkot'un ansiklopedi için hazırladığı telif makaleler arasında şehirler, denizler, nehirler, dağ monografyaları (örneğin Akdeniz, Fırat, Amanos Dağları, Boğaz coğrafyası) ve memleket dışı konular (örneğin Arabistan, Balkan Yarımadası, Karadağ, Lut Gölü, Yeryüzünde İslam) yer almaktadır. Darkot'un özellikle Anadolu şehirlerine ait telifleri, bahis konusu olan maddenin coğrafi şartları, isminin menşei, tarihi hadiseleri, iktisadi fonksiyonları ile önemli bir boşluğu kapatan değerli monografyalar teşkil etmekte, geniş bibliyografya temeline dayanmaktadır. Darkot'un ansiklopedide kaleme aldığı bu makaleler, memleket coğrafyasının önemli bir alanında klasik kaynak niteliği kazanmıştır. Yabancı eleştirilerde, ansiklopedinin ilk baskısında Türkiye'ye dair ya çok eksik ya da hiç bulunmayan bilgi ve belgelerin Türk-İslam Ansiklopedisi'nde geniş ölçüde yayımlanmış olması, eserin uluslararası bilimsel araştırmalarda vazgeçilmez bir değer kazandığı şeklinde ifade edilmektedir. Bu durum, özellikle Darkot'un yalnızca coğrafya bilimine değil, aynı zamanda Anadolu şehirlerinin coğrafyasına, tarihi topoğrafyasına, tarihine ve "Landşaftına"²⁰ ilişkin kaleme aldığı değerli ve çok sayıdaki makalesinden kaynaklanmaktadır (Özlük Dosya). Ayrıca ansiklopedideki bu maddeler, özellikle şehirler yakın çevresiyle birlikte ele alındığından yöre veya bölgesel araştırmalar bağlamında da önemlidirler.

Darkot, "Türkiye'nin İdari Coğrafyası Üzerinde Düşünceler" adlı çalışmasında idari coğrafya ile ilgili hem yeterli çalışmaların yapılmadığını hem de Türkçe eser yazılmadığına dikkat çekmektedir. Çalışmasında Darkot, Osmanlı dönemine vurgu yaparak, Osmanlıdan Meşrutiyet'e kadarki geçen süreç içerisinde, idari coğrafya ile ilgili eksikliklerin "*salnameler*" yoluyla belli bir oranda giderildiğini,

Meşrutiyet'ten sonraki dönemde ise, idari coğrafya konusunda aksamalar olduğunu, bunun da Cumhuriyet döneminin ilk çeyreğine kadar devam ettiğini vurgulamaktadır. Cumhuriyetle birlikte başlayan yeni dönemde ise kurulan yeni devletin, idari değişimi ve artan nüfusuna bağlı şekillenen idari yapısının gerçekliği (yeni ilçelerin oluşumu gibi), bu konudaki eser gereksinimini ortaya koymuştur. Bu konuda kendisinin de içinde olduğu coğrafyacılar tarafından oluşan bir komite tarafından Türkiye idari coğrafyasını inceleyecek bir çalışmanın oluşturulabilmesi için, önce anket ve araştırmalar yapılması, sonrasında fasiküller hazırlanması için 1949 yılında İçişleri Bakanlığı'na başvurmuş, fakat sonuç alınamamıştır. Bunun üzerine Darkot, İstanbul Üniversitesi, İdare Hukuku Enstitüsü'ne aynı konu ile ilgili bir raporla başvurmuş, ama enstitünün yoğun çalışmaları nedeniyle de bu konu burada da detaylı şekilde ele alınamamıştır (Darkot, 1961).

Darkot'un İstanbul Üniversitesi, III. Üniversiteler Haftası, Elazığ: *“Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri Arasında Yukarı Fırat Bölümü”* makalesi, Türkiye'de bölgesel sınıflandırmanın (bölge taksimatının) geçmişte nasıl yapıldığını örneklerle ortaya koymaktadır. Çalışmaya göre, eskiden bazı araştırmacılar, bölge taksimatının bilimsel dayanaklara göre yapılmasını istemiş ama bu düşüncelerinde yalnız bırakılmışlardır. Diğer bazıları, fiziki bir dayanak olmadan, inceleme yapılmadan, kolaycılığa kaçma suretiyle idari bölümlere yapılmasını önermiştir. Bazıları ise nehir havzalarına göre bölümlenmeyi önermiş, fakat bu düşüncede kabul görmemiştir. Türkiye dağlık, engebeli bir yapıya sahip olduğundan, nehirleri ayıran su bölümü çizgisi her yerde dağ doruklarından geçmemektedir. Bu bazen bir ovanın ortası, bazen bir dağ yamacı olabilmektedir (Darkot, 1943).

Darkot'un *“Türkiye'de Coğrafi Bölgelerin Teşkilinde Kriterlerin Araştırılması”*²¹ makalesi, coğrafi bölgeler kavramının ülkelere göre nasıl uygulandığı ile ilgilidir. Darkot'a göre bölgeleri iki tipe ayırmak mümkündür. Bunlardan biri tarihsel temellere dayanan ve çoğu zaman “özel ad” taşıyanlar; diğeri ise tarihsel temele dayanmayan ve coğrafi sentez yoluyla yakın dönemlerde oluşturulmuş olanlardır. Darkot'a göre, Türkiye'nin hem eski ve zengin bir tarihe sahip olması hem de coğrafi yapısının çeşitliliği, burada tarihi temele dayanan bölgeler kurulmasına ortam sağlamıştır. Fakat, sahip olduğu coğrafi konum özelliklerinden dolayı, tarihi olayların etkisinde kalmış; bu nedenle bu burada kurulan uygarlıklar, günümüze kadar ya varlığını koruyamamış ya da kalıcı hale gelememişlerdir. Bu da tarihsel bölgelerin kökleşmesini ve yeniden canlanmasını engellemiştir. Tarihi temele dayanmayan bölgeler ise, tarih boyunca belirli bir bölgesel yapı geliştirememiş ülkelerde modern çağda oluşturulmuştur. ABD'nin kuzeydoğusu (yeni İngiltere), Orta Atlantik, Güney Atlantik, Pasifik, Kuzeydoğu Orta, Kuzeybatı Orta, Güneydoğu Orta ve Güneybatı Orta gibi isim taşıyan bölgeler bu duruma örnek olarak verilebilir. Her biri federal devletin 48 cumhuriyetinden birkaçını içine alan bu bölgelerin bir benzeri de Cumhuriyet döneminde Türkiye'de 9 zirai bölge olarak kurulmuştur. Tarihi temele dayanan coğrafi bölgeler, çoğunlukla geçmişte, bir ülkenin tamamına veya onun bir kısmına yerleşmiş kavimlerin adını almıştır. Bu kavimler, çoğu zaman yerleştikleri bölgelerde siyasi bir varlık oluşturmuş yani devlet olmuşlardır. Sonraki süreçte bu devletler büyümüşler, daralmışlar veya ortadan kalkmışlar; fakat kuruldukları yerlerde isimlerini bırakmışlardır. İber Yarımadası'nda, İtalya'da, Fransa'da, İngiltere'de ve Almanya'da bu tür isimlendirmeleri görmek mümkündür. Mesela İspanya'nın güneyindeki *Vandalusia* adından *Andalucia* şekline geçen ve Arapların deyimiyle bizim de *Endülüüs* dediğimiz bölge, ismini Cermen asıllı Vandallardan almıştır. Bu kavim, Orta Çağ başında Azak Denizi

kıyılarından başlayıp, önce Baltık Denizi güneyine, sonra şimdiki Macaristan'a gelmişler, V. yüzyılda da önce kuzey İtalya'ya sonra İspanya'nın güneyine yerleşmişlerdir. Burada hüküm sürdükten sonra Kuzey Afrika'ya geçip şimdiki Fas ve Cezayir'e yayılmışlar, VI. yüzyıl ortalarında dağılmışlardır. Fakat dağılsalar bile adlarını, yaşamışlıklarını Güney İspanya'ya bırakmışlardır (Darkot, 1966).

Darkot'un Terbiye Dergisi'nde yayımladığı “*Tabiat üzerine müşahedeler*” makalelerinde parçadan bütüne ulaşma vurgusunu yaptığı yerlerde bölgeselciliği görmek mümkündür. Tabiat üzerine müşahedelerin birinci makalesinde Darkot, “*muhiti müşahedeye zaman ayırmayan bir insanın bu muhite yabancı olmaktan tamamıyla kurtulması mümkün müdür? Müşahedeyi temin edecek başlıca hazırlık biraz dikkat ve biraz da usuldür. Plan dahilinde yapılacak araştırmalar neticesinde muallim, muhiti hakkında toplu ve intizamlı bir bilgi edinir ki, bu bilginin yalnız kendisi için faydalı olmakla kalmayan bir monografi haline geçmesi hiç de güç değildir*” demektedir (Darkot, 1930). Makalede kişinin yaşadığı çevreyi gözlemleyip incelemesi gerektiğini vurgulayan Darkot'a göre, araştırma ve değerlendirme sürecinde doğrudan bütüne bakmak yerine, önce parçaları inceleyerek bütünü kavramanın önemine dikkat çekmektedir. Bilgi edinme sürecinde de özelden genele, yani parçadan bütüne gidilmesi gerektiğini belirtmektedir. Makalesinde ayrıca, çevreyi tanımanın tabiatı tanımakla; tabiatı tanımanın ise iklimi bilmekle; iklimi bilmenin ise toprağı tanımakla mümkün olduğu örneklerle açıklanmaktadır. Toprağın türleri, katmanları ve oluşum şekilleri anlatıldıktan sonra, toprağın çevre üzerindeki etkisi ele alınmaktadır.

Darkot, “*Tabiat Üzerine Müşahedeler*” başlıklı beşinci makalesinde, eğitimin çevre temelli olması gerektiğini vurgulamaktadır. Ona göre, “*toplu eğitim sistemi yerleştikten ve eğitimin eksenini yaşanan çevre olarak belirlendikten sonra, genel bir fikre ulaşma noktasında yerel tetkik ve gözlemler daha önemli olacaktır.*” Bu yaklaşım, parçadan bütüne giden bir eğitim anlayışını yansıtmaktadır. Darkot, her yer için ayrı bir eğitim rehberi hazırlamanın mümkün olmadığını belirterek bu süreçte öğretmene önemli görevler düştüğünü ifade etmektedir. Ayrıca çevre hakkında genel bir fikir edinmede de özellikle dar alanları ayrıntılı gösteren haritaların önemine dikkat çekmektedir. Haritaların, parçaları ayrıntılı biçimde göstererek bütünü kavramayı kolaylaştırdığına işaret etmektedir (Darkot, 1931).

Vurgulandığı üzere Darkot'un coğrafya eğitimine yönelik düşünceleri, parçadan bütüne giden öğretim yaklaşımını yansıtmaktadır. “*Tabiat Üzerine Müşahedeler*” ve “*Tabiat ve İnsan*” başlıklı makalelerinde çevre temelli bir eğitim anlayışının önemine dikkat çekmektedir. Özellikle yerel düzeyde yapılacak gözlem ve incelemelerin, genel kavrayışın inşasında etkili olduğunu belirtmektedir. Darkot'a göre, her bölge için özel olarak hazırlanmış öğretim materyalleri üretilmeyeceğinden, öğretmenlerin kendi çevrelerine dair gözlemleri ve anlatımları öne çıkmalıdır. Bu çerçevede, ayrıntılı haritaların kullanımı da büyük önem taşır; çünkü bu haritalar, sınırlı mekânları detaylı biçimde sunarak öğrencilerin çevresini anlamasını ve buradan hareketle daha geniş coğrafi bağlamlara ulaşmasını mümkün kılmaktadır. Böylece Darkot, hem içerik hem yöntem açısından yerelden genele uzanan bir öğretim modeline işaret etmektedir (Darkot, 1931).

Türk coğrafyasına hem fiziki hem de beşerî alanlarda önemli katkılar sunan Darkot'a göre, “*Coğrafya -fiziki veya beşerî olsun- incelediği olayları hem tasvir eder, hem de bunların sebeplerini bulmaya çalışarak aralarındaki bağılıklar üzerinde durur. Ardından da bu olayların yeryüzündeki*

yayılma sahalarını tespit ederek onları bir araya getirir” (Darkot, 1951). Erinc’e göre, Darkot’un bu bakış açısı, kuşkusuz onun meslektaşları arasında kabul görmesinde etkili olmuştur (Erinc, 1973; 1991). Darkot’un çalışmaları, Türkiye’de o zamana kadar ele alınmamış konulara odaklanması ve özellikle coğrafya öğretiminde bir dönüm noktası oluşturması açısından son derece önemlidir. Modern anlamda Türk coğrafyasının kurucularından biri olan Darkot, Avrupa’daki çağdaş yaklaşımları Türkiye’ye taşıyarak yeni fikirlerin ve bakış açılarının gelişimine öncülük etmiştir.

4. Coğrafi Geleneğin Transferinde Darkot’un Rolü

“Şimdiki manasında Türkiye coğrafyası, daha dün denebilecek kadar yakın bir zamana ait çalışmaların ürünüdür” diyen Darkot, “Türkiye Coğrafyasının Kuruluşu” başlıklı makalesinde şu ifadeleri kullanır: “Bugün coğrafya kitaplarında rastlanan ilmi telakkilerden pek çoğunun mazisi hiç de uzaklara çıkmaz. Daha dün denecek kadar yakın bir zamanda memleketimize ait coğrafya telakkileri gayet müphem ve umumi bir mahiyet taşımakta idiler. Coğrafyanın müstakil bir meslek sayılması için hemen hemen yaşadığımız yılları beklemek lazım geldi” (Darkot, 1951). Bu değerlendirmesiyle Darkot, Türkiye’de coğrafya disiplininin bilimsel temellerle yeniden kurulduğu sürece dikkat çekerken, bu dönüşümün öncülerinden biri olarak kendisini konumlandırmaktadır.

Darkot, coğrafya biliminin öğretilmesi amacıyla eğitim-öğretimin her kademesinde sistemli bir biçimde çalışmış; bu çalışmalarını ders kitapları, makaleler ve harita çalışmalarıyla desteklemiştir. Cumhuriyet dönemi coğrafyacısı Darkot’un önce Türkiye’de ve sonrasında yurt dışında aldığı eğitimle beraber hem Osmanlı sonrası dönemde Batı coğrafya geleneğinin Türkiye’ye taşınmasında hem modern anlamda coğrafyanın resmi nitelik kazanmasında ve hem de taşınan bilgi birikimin yeni kuşaklara aktarılması açısından rolü önemlidir. Darkot 1932 yılında yurt dışından döndükten sonra, o dönemki adıyla İstanbul Darülfünunu yeni adıyla İstanbul Üniversitesinde akademik hayatına başlamış; çalışma hayatı süresince coğrafya bilimi adına araştırma yaparak ve çalışmalar hazırlayarak bilgi aktarım sürecini desteklemiştir. Türkiye fiziki ve beşeri coğrafyası üzerine yaptığı alan çalışmalarıyla akademik literatürde referans kaynaklar (örneğin Türkiye Coğrafyası, Kartografya, Coğrafi Araştırmaları I, harita çalışmaları vb.) hazırlamıştır. Yine ülkemizi uluslararası coğrafya kongre ve konferanslarda temsil ederek, bilimsel geleneğin Avrupa’ dan aktarımına da katkı sağlamıştır.

Türkiye’de coğrafya biliminin modernleşme sürecinde önemli bir rol üstlenmiş olan Darkot, yurt dışındaki eğitim sürecinde etkilendiği bölgesel coğrafya geleneğini Türkiye’ye taşımış; ve bunu çalışmalarında başarıyla uygulamıştır. Darkot’un (1966), “bir ülke organizmaya benzetilecek olursa, bölgeler de bu organizmanın organlarına benzetebilir. Hatta, organları oluşturan parçalar ve hücreler de hesaba katılacak olursa bunlarda, organlardan daha küçük alanlar anlamına gelir ki, tümü birleşip ülke organizmasını oluşturan coğrafi ufuklara kadar ulaşılabilir.” cümleleri de Darkot’un bölgeselci bir bakış açısına sahip bir coğrafyacı olduğunu destekler nitelikte önemlidir.

Darkot eğitime yeni bir bakış açısı kazandırılmasında da etkili olmuştur. Çalışmalarında, Türkiye’de coğrafya eğitim-öğretiminin yakın zamanlara kadar ezbere dayalı olduğu, okullarda öğrencilerin ezber yapmaya yönlendirildiği ve bu durumun öğrenciler adına hem sıkıcı hem de yorucu olduğuna dikkat çekmektedir. Coğrafya bilimine yönelik böylesi bir bakışı tenkit eden Darkot, coğrafyanın okuma ve ezberleme şeklinde değil; arazide gezi, gözlem, inceleme ve araştırmalar yaparak,

birebir yaşayarak öğrenileceğini savunmuştur. Kısaca, coğrafya eğitiminin uygulamalı ve gözleme dayalı olmasını belirtmiş; arazi çalışmalarını eğitimin önemli bir parçası haline getirmiştir. Böylece, coğrafyanın sadece teorik bir alan değil, aynı zamanda sahaya dayanan bir bilim dalı olduğu anlayışı yayılmaya başlamıştır.

Darkot Türkiye’de coğrafya biliminin gelişim sürecine akademik düzeydeki çalışmalarının dışında yetiştirdiği öğrenciler bağlamın da katkı sağlamıştır. Darkot İstanbul Üniversitesi’nde akademisyen olarak çalışmaya başladığı 1932 yılından 1935 yılına kadar hem Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü’ndeki derslerini sürdürmüş hem de Siyasal Bilgiler Okulu’nda (Siyasal Bilgiler Fakültesi) dersler vermiştir. Bu süreçte, sonradan vali (Ethem Yetkiner, Kemal Aygün, Vefik Kitapçığı gibi) ve Bakan (Maliye eski Bakanı Hasan Polatkan; Millî Eğitim eski ve Gümrük-Tekel eski bakanı Prof. Rıfki Salim Burçak gibi) olmuş birçok öğrencinin hocası olmuştur. Coğrafya bölümünde hocalık yaptığı 41 yıl (1932-1973) içerisinde Darkot’un öğrencisi olan binlerce genç, sonraki yıllarda yurdun farklı bölgelerinde öğretmen ve yönetici, millî eğitim müdürü olmuştur. Ayrıca öğrencilerinden profesör olanların sayısı 20’yi aşmış ve bu öğrencilerden bir tanesi de Millî Eğitim Bakanlığı (1960’lı yıllarda Millî Eğitim eski bakanı Orhan Dengiz) görevinde bulunmuştur. Besim Darkot 1941-1946 döneminde Yüksek Öğretmen Okulu Müdürlüğü görevindeyken, Türkiye maarif ordusuna değerli öğretmenler kazandırmıştır. Bunlardan bazıları da üniversite öğretim üyesi (Prof. Dr. Mehmet Akartuna, Prof. Dr. Nihad Çetin, Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu, Prof. Dr. Tahsin Yazıcı, Prof. Dr. Meserret Diriöz, Prof. Dr. Emin Altan, Prof. Dr. Ali Sümer gibi) olarak görev yapmışlardır. Darkot ayrıca İstanbul Üniversitesi iktisat Fakültesi’nde, Gazetecilik Yüksek Okulu’nda da çalışarak, günümüzdeki birçok iktisatçı, işletmeci ve gazetecinin de hocası olmuş bulunuyor. Yüksek Ticaret Okulu’nda da "İktisadî Coğrafya" dersleri vererek öğrenci yelpazesini (Eski Millî Eğitim Bakanlığı ve Marmara Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Orhan Oğuz) son derece genişletmiştir (Tuncel, 1991; 1992).

1941 yılında Ankara’da yapılan Birinci Türk Coğrafya Kongresi’nde (raporlar ve müzakereler) önemli hizmetlerde bulunmuş olan Darkot, kongredeki komisyonlarda da görev almıştır. (Birinci Coğrafya Kongresi, 1941). Birinci Türk Coğrafya Kongresi’nde ilk defa Türkiye’nin coğrafi bölgelerinin tespit edilmesine katkısı olan Darkot, bölgeler esasına dayanan “Türkiye Coğrafyası”²² adlı eserini, bu yıllarda neşrederek ülkemiz coğrafyasının bilimsel manadaki ana çizgilerini belirtmiştir. Eser, rehber bir kaynak olması itibarıyla klasik bir öneme sahip durumdadır (Özlük Dosya). Türkiye Coğrafyası (lise) eseri, Darkot’un Coğrafya Kongresi’ndeki (1941) yoğun gayreti üzerine, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yazılması görevinin verilmiş olduğu eserdir. Bu nedenle Darkot’un kitapları arasında liseler için yazdığı Türkiye Coğrafyası kitabının özel bir yeri bulunmaktadır. Kitap, sadece ortaöğretimde değil hem yüksek öğretimde hem de akademik anlamda Türkiye Coğrafyası öğretiminin esaslarını ortaya koyması yönüyle oldukça önemlidir.

Darkot’un 1941 yılında Türk Coğrafya Kurumu’nun kuruluşunda oynadığı önemli rol, Türk Coğrafya Dergisi’nin yayımlanması, coğrafya meslek haftalarının düzenlenmesinde gösterdiği hizmetler oldukça önemlidir. Birinci Türk Coğrafya Kongresi’ndeki çalışmaları arasında; Türkiye coğrafyasının bölgeler esasına göre okutulması, Türkiye’nin coğrafi bölgelerinin sınırlarının belirlenmesi, ders kitapları, ilköğretim ve ortaöğretim coğrafya ders programlarının yeniden

düzenlenmesi yer almaktadır. Yine, ortaöğretimde karışıklıklardan kaynaklanan güçlükleri ortadan kaldırma amacıyla yapılan bölge ayırımı konusundaki çabaları da oldukça önemlidir (Erinç, 1991).

5. Sonuç

Modern coğrafya geleneği, XIX. yüzyıl sonlarından itibaren mekânın çok boyutlu ve kapsamlı analizine odaklanmış; bölgesel farklılıkların ayrıntılı incelenmesini temel alan bir anlayışla gelişmiştir. Bu yaklaşım, coğrafi birimleri sadece fiziki özellikleriyle değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla bütüncül bir perspektifle değerlendirmeyi gerektirir. Türkiye’de bu modern coğrafya anlayışının tanıtılması ve yaygınlaşmasında Besim Darkot önemli bir rol üstlenmiştir. Darkot, “*şimdiki anlamda Türkiye coğrafyası, oldukça yakın döneme ait çalışmaların ürünüdür*” (Darkot, 1951) diyerek coğrafyanın yeni bir yapısal döneme girdiğine işaret etmiştir. Kariyerinin erken dönemlerinde fiziki coğrafya üzerine yoğunlaşan Darkot, sonraki yıllarda Türkiye coğrafyasını kapsamlı bir şekilde incelemiş; fiziki ve beşerî coğrafyayı birbirinden ayrı görmeyerek, konuların parça ve bütün ilişkisi çerçevesinde ele alınmasının önemini vurgulamıştır. Bu bağlamda Darkot, Türkiye’de modern coğrafya geleneğinin temel kavramsal ilkelerini benimseyen ve pratiğe dönüştüren isimlerden biri olarak değerlendirilebilir.

Besim Darkot’un yurt dışındaki eğitim süreci, ona sadece geniş bir akademik bilgi sağlamamış, aynı zamanda bilimsel düşünce tarzını da önemli ölçüde derinleştirmiştir. Bu donanım sayesinde, Türkiye’de modern coğrafya disiplininin temellerinin atılmasında, gelişmesinde ve kurumsallaşmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Darkot, coğrafya bilgisinin yalnızca teorik kaynaklarla değil, sahada yapılan gözlemler, incelemeler ve araştırmalar yoluyla gerçek anlamda öğrenilebileceğini savunmuştur. Ayrıca, eğitim programlarının, öğrencilerin seviyelerine uygun şekilde kademelendirilmesinin önemine dikkat çekmiş; bu parçadan bütüne ilerleyen öğretim yönteminin coğrafya bilgisinin daha sağlam ve kalıcı şekilde kazanılmasına katkı sağlayacağını vurgulamıştır.

Darkot’un bölgeselciliği, onun deyiimiyle “*her bölgenin, yörenin ve yerin kendi özelinde incelenmesi ve değerlendirilmesi gerektiğini*” savunan bir anlayışa sahiptir. Ona göre, bir ülkeyi bütüncül bir şekilde değerlendirebilmek için öncelikle o ülkeyi oluşturan bölge, bölüm ve yörelerin detaylı olarak analiz edilmesi zorunludur. Çünkü bir bütün hakkında doğru ve kapsamlı bir yargıya varmak, onu meydana getiren parçaların ayrı ayrı ele alınması ve bu parçaların hangi bileşenlerden oluştuğunun bilimsel olarak araştırılmasıyla mümkün olmaktadır. Böylelikle Darkot, bölgesel coğrafyanın temel metodolojisini vurgulayarak, modern coğrafya geleneğinin Türkiye’de uygulanmasında önemli bir rol üstlenmiştir.

Besim Darkot, üniversite yıllarından başlayarak akademik kariyerinde öğrenme ve öğretme becerilerini sürekli geliştirmiş, eğitim konusundaki düşüncelerini derinleştirmiştir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü’nde uzun süre akademisyen olarak çalışmış; birçok öğretim üyesinin yetişmesine rehberlik etmiş ve çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. Yaklaşık yarım yüzyılı bulan meslek yaşamı boyunca, Türk coğrafya biliminin gelişimine önemli katkılarda bulunmuş, öğrencileri arasında öğretmenler, yöneticiler, millî eğitim müdürleri, profesörler ve millî eğitim bakanları gibi etkili isimler yer almıştır. Darkot, Osmanlı’nın son döneminden başlayarak Türkiye Cumhuriyeti’nde batı

etkili eğitim sisteminin şekillenmesine önemli ölçüde katkı sağlamış; yazıları ve çalışmalarıyla coğrafya terminolojisinin yerelleştirilmesi ve disiplinin kurumsallaşması süreçlerine destek vermiştir.

Besim Darkot, Türkiye'de çağdaş coğrafya eğitim sisteminin kurulmasında ve geliştirilmesinde kritik bir rol oynamış, bu sistem vasıtasıyla yeni nesil bilim insanlarının yetişmesine katkıda bulunmuş önemli bir figürdür. Yurt dışında (özellikle Fransa'da) aldığı eğitimle donanımını artıran Darkot, Türkiye'ye döndükten sonra akademik alanda aktif olarak çalışmış ve ömrünü coğrafya disiplininin ilerlemesine adanmıştır. Modern Türk coğrafyasının şekillenmesinde öncü kabul edilen Darkot'un, eğitimde teori ile pratiği birleştiren yaklaşımı dikkat çekicidir; özellikle arazi çalışmaları ve harita okuma becerilerinin önemini vurgulayarak, öğrenmenin en etkili yolunun doğrudan gözlem ve saha deneyimi olduğunu savunmuştur. Bilimsel çalışmaları ve eğitim reformları sayesinde, Türkiye'de coğrafyanın çağdaş ve kurumsal bir disiplin olarak yerleşmesinde önemli katkılar sağlamıştır.

Notlar

¹ Bkz. İbrahim Hakkı Akyol. (1943a). Son Yarım Asırda Türkiye'de Coğrafya I: Mutlakiyet Devrinde Coğrafya. *Türk Coğrafya Dergisi*, 1, 3-15; İbrahim Hakkı Akyol. (1943b). Son Yarım Asırda Türkiye'de Coğrafya II: Meşrutiyet Devrinde Coğrafya. *Türk Coğrafya Dergisi*, 2, 121-136; İbrahim Hakkı Akyol. (1943c). Son Yarım Asırda Türkiye'de Coğrafya III: Cumhuriyet Devrinde Coğrafya. *Türk Coğrafya Dergisi*, 3-4, 247-276; M. Besim Darkot. (1951). "Türkiye Coğrafyasının Kuruluşuna Bir Bakış". *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 1, 59-62; Erdoğan Akkan. (1972). "Cumhuriyetin 50. Yıldönümünde Coğrafya. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 5-6, 1-5; Sırrı Erinç, (1973). "Elli Yılda Coğrafya". Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yayınları, Ankara; Asaf Koçman. (1999). "Cumhuriyet Döneminde Yükseköğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi ve Sorunları". *Ege Coğrafya Dergisi*, 10, 1-14; Nazmiye Özgüç ve Erol Tümerterkin. (2000). Coğrafya Geçmiş Kavramlar Coğrafyacılar. Çantay Kitabevi; İlhan Kayan, (2000). "Türkiye Üniversitelerinde Coğrafya Eğitimi: Amaç, Yeni Hedefler, Sorunlar ve Öneriler", *Ege Coğrafya Dergisi*, 11, 7-22; Erol Tümerterkin. (2001). "Beşeri Coğrafya", Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Bilim Sosyal Bilimler-II TÜBA Yayınları, 194-196, Ankara; François-Jean Pérouse. (2012). "Türkiye'de Coğrafyanın Yansımaları. (Çev. Nuri Yavan, Sengün Acar)", *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 10 (1), 1-8; Osman Gümüşçü. (2012b). "Katip Çelebi'den Günümüze Türkiye'de Coğrafyanın Tarihi Serüveni". *TÜCAUM VII. Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde, 355-389. (18-19 Ekim 2012), Ankara; Erdem Bekaroğlu- Nuri Yavan, (2013). "Modern Türk Coğrafyasının Tarihsel Gelişiminde Batılı Coğrafya Okullarının Etkisi: Ampirik Bir Analiz." *Beşeri Coğrafya Dergisi*, 1(1), 51-66; Osman Gümüşçü-Nazan Karakaş Özü, (2016). "Türkiye'de Modern Coğrafyanın Kuruluşu ve Örgütlenmesi (1915-1941)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 32/93, 105-148; Mehmet Bayartan (2023). "Türkiye'de Tarihi Coğrafyanın 100 Yılı" *Tarih Dergisi – Turkish Journal of History*, 81 (2023/3): 695-725.

² Bekaroğlu, Yavan ve Anlı (2019). "Türk Coğrafyacılığında Jenerasyonlar: Disiplinin Tarihine Kohortçu Bir Yaklaşım" adlı çalışmalarında, Türk coğrafyacılığının 1915-2012 yılları arası dönemini, farklı bir bakış açısıyla ele alıp incelemişler. Türk coğrafyacılığını, 18 jenerasyona (kuşak) bölerek ele aldıkları çalışmalarında, Besim Darkot, 3. jenerasyon içinde yer almıştır. Çalışmada B. Darkot, A. Ardel, A. Tanoğlu, C. A. Alagöz, H. Louis, D. Bediz, N. Çitakoğlu, E. Obst, S. Mansur, T. Lefebvre, E. Chaput, H. Louis, F. S. Duran, İ. H. Akyol'u coğrafyanın kurucu bilimcileri olarak ifade etmektedirler. Ayrıca çalışmaya göre bu hocalar, Coğrafya Darülmesai'sindeki müderrisler, Ankara ve İstanbul üniversitelerinde çalışan yabancı bilimciler ile eğitimlerini 1920-1930'lu yıllarda Kıta Avrupası'nda yapan Türk coğrafyacılarından oluşmaktadır. Günümüzden bakıldığında, bu kuşağın en önemli (ortak) hususiyetinin Kıta Avrupası'ndaki (Fransa, Almanya, Avusturya ve İsviçre gibi) coğrafya okullarında okumaları, birbirine az çok benzer bir epistemolojiye sahip bireylerden oluşmaları ve Türkiye'deki coğrafyacılık pratiğini kurumsallaştırmaları olduğu söylenebilir.

³ Bölgesel coğrafya (Bölgeselcilik) aslında, XVII. yüzyılın başlarında Bernhard Veranius'un (1622-1650) "Geographia Generalis" adlı çalışmasında coğrafyayı, genel ve özel coğrafya şeklinde sınıflandırmasıyla başlamıştır. O dönem Avrupası Coğrafi keşiflerle, Yeni Dünya'da karşılaştıkları yerleri, farklı bölge ve topraklara ayırmaya başlamış; XVIII. ve özellikle XIX. yüzyılda yapılan deniz aşırı seferlerle de yeni yerleri tanımlayıp, bu tanımlara göre bölgeler oluşturmuşlardır. Ayrıca Immanuel Kant, Alexander von Humboldt, Carl Ritter, Ferdinand von Richthofen ve Alfred Hettner, bölgesel coğrafyanın gelişmesine hem gezi notlarıyla hem de yazdıkları eserlerle katkıda bulunmuş önemli coğrafyacılar (Warf, 2006).

⁴ Genre de vie: Yaşanılan yerdeki olanaklara adapte olan insan grubunun, karakteristik yaşam biçimi olarak geleneksel Fransız bölgesel coğrafyasında kullanılan bir kavramdır (Hold Arild- Jensen, 2019).

⁵ Bkz. Sırrı Erinç. (1991). "Ord. Prof. Dr. M. Besim Darkot Anısına (1903-1990)". İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni, 7, İstanbul –Türkiye; Metin Tuncel. (1991). "Ord. Prof. Dr. Besim Darkot: Hayatı ve Türkiye Coğrafyasına Katkıları". *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 3, 1-13; Metin Tuncel. (1992). "Coğrafya Dolu Bir Hayat: Ord. Prof.

Dr. Besim Darkot". *Türk Coğrafya Dergisi*, 27, 1-14; Harun Tunçel, Ali Yiğit. (2017). 100. Yılında Türkiye’de Coğrafyacılar “Türkiye Coğrafyacı Biyografileri (1915-2015)”, Türk Coğrafya Kurumu Yayınları.

⁶ 1940 öncesinde coğrafya biliminin başka ülkelerdeki gelişmesini takip edenler, memleketimizin de bu alandaki çalışmalarını düzenleyip teşviş edecek bir organizasyona ihtiyacını olduğunu görmekteydiler. Bilindiği üzere ülkemiz, o dönem çeşitli vesilelerle bir takım kongrelere katılmış, fakat henüz uluslararası bir coğrafya birliğine girememişti. Hatta, Türkiye’de coğrafya bilimi ve dallarıyla ilgilenenleri bir araya toplayan bir cemiyetin, dünyanın farklı ülkelerinden gelmiş cemiyet temsilcileri nin yanında yer alacak, bir temsilcisi de yoktu. Üstelik bazı ülkelerde coğrafya kurumlarının yüzyılı geçen bir tarihi olduğunu da unutmamak gerekir. Mesela, Fransa-Paris Coğrafya Cemiyeti 1821’de, Mısır’daki cemiyet 1875’te, Almanya-Berlin cemiyeti 1828’de kurulmuştur. Almanya’daki coğrafya cemiyetinin ilk başkanı, büyük coğrafyacı ve beşeri coğrafyanın kurucusu olan Carl Ritter’ di. Ritter ile başlayan faaliyeti de hesaba katacak olursak, bu ülkeler, coğrafyanın gelişmesine önemli ölçüde hizmet etmişlerdir. O dönem içinde İtalyanlar kendi cemiyetlerini kurmuşlar, antropoloji, etnografya, tabi bilimler alanlarında çalışmışlar, Habeşistan’a, Büyük çöle, Balkanlara ve hatta Anadolu’ya inceleme heyeti (1904 ve 1906 da) göndermişlerdir (Alagöz, 1943).

⁷ Varşova Milletlerarası Coğrafya Kongresi, Cumhuriyet döneminde, ülkemizin katıldığı ilk kongredir. Darkot’un da 1934 yılında Varşova’da katıldığı Uluslararası Coğrafya Kongresi’ inde verdiği muhtıra bu tür toplantılara ülkemizin aktif şekilde ilk katılım vesilesi olmuş olması yönüyle, çok önemlidir. Darkot, Varşova’daki Coğrafya Kongresi’ ne “Kapalı havzaların yakın iklim değişiklikleri ile ilgili morfolojik gelişimlerine (evrimi) dair düşünceler-gözlemler” adlı çalışmayla katılmıştır. Bu çalışma Darkot’un yaptığı tezin özetidir (Özlük Dosya, 12)

⁸ Amsterdam Coğrafya Kongresi: Cumhuriyet döneminde Ülkemizin katıldığı ikinci uluslararası kongredir. Darkot bu kongrede “Yakın iklim değişiklikleriyle ilgili bazı morfolojik düşünceler-gözlemler” adlı çalışmasını sunmuştur. Ayrıca uluslararası kongrelerde Darkot’un sergilediği tavır onun, herhangi bir mevzuu ortaya çıkarmak ve onu savunma noktasındaki pedagojik kabiliyeti göstermesi yönüyle önemlidir (Özlük Dosya, 12).

⁹ İstanbul Üniversitesi yayını olan “*Kartografya Dersleri*” kitabının üç baskısı bulunmaktadır. Kitabın ilk baskısı 1938’de, sonraki 1939 ‘da ve üçüncü baskısı ise 1947’de yapılmıştır. İncelediğimiz baskı birinci baskıdır. 270 sayfa olan birinci baskısının son 31 sayfası çeşitli harita ve grafiklerle düzenlenmiştir. 1933 ders yılından itibaren, Darkot’un verdiği dersler, “Kartografya Dersleri” adı altında İstanbul Coğrafya Enstitüsü tarafından derlenmiş ve yayımlanmıştır. Bu eser, üniversite öğrencilerine haritaları anlama ve yorumlama konusunda gerekli bilgileri sunan önemli bir kaynaktır (Özlük Dosya, 9-10).

¹⁰ Coğrafi Araştırmalar I: Memleket coğrafyası tedrisatı için lüzumlu materyal toplamak amacıyla yapılan seyahatlerin, bazı gözlem ve incelemelerinin toplandığı kitaptır (Özlük dosya). İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Enstitüsü yayını olan “*Coğrafi Araştırmalar I*” adlı eser, 1938 yılında yayınlanmıştır. Fiziki coğrafya konularının işlendiği eser 94 sayfa olup, dört bölümden oluşmaktadır. Bölümler şunlardır: “Boğazların Menşei”; 1938, “Türkiye’de Yakın İklim Değişiklikleri ile İlgili Bazı Morfoloji Müşahedeleri”; 1938, “Ege Haliçlerinin Menşei ve Tekâmülü”; 1938, “Kütahya yaylalarında yapılan coğrafi seyahate ait rapor gibi”

¹¹ Türkiye Coğrafyası (lise) Kitabı: Maarif matbaası tarafından basılan Türkiye Coğrafyası kitabının ilk baskısı 1942 yılında yapıldı. Bu baskıyı takiben kitabın birçok baskısı yapılmıştır. Bizim burada incelediğimiz baskı, ilk baskısıdır. 201 sayfa olan kitap, üç ana bölümden ve bu bölümler altında alt başlıklardan oluşmaktadır.

¹² Türkiye İktisadi Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü yayınıdır. Eserin ilk baskısı 1955 yılında İktisat Fakültesi tarafından yayınlanmış; daha sonra birtakım değişiklikler yapılarak, 1958 ve 1963 yıllarında da ikinci ve üçüncü baskıları yapılmıştır. Burada çalışmada, kitabın üçüncü baskısı incelenmiştir. Türkiye İktisadi Coğrafyası kitabı 236 sayfa olup, 2 bölümden oluşmaktadır.

¹³ Darkot’un bölgelerle (Ege, Marmara, Akdeniz, Karadeniz, İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu) ilgili yaptığı çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmalarında Darkot, bölgelerin hem fiziki hem de beşeri coğrafya özelliklerini anlatmaktadır. 1941 yılında coğrafi bölge ayrımı yapıldıktan sonraki ders dönemlerinde Darkot, bölgelerle ilgili ders notları hazırlamış ve bunlar, müfredata eklenerek okutulmuştur. Bu çalışmalardan bazıları da sadece ders notları şeklinde kalmamış, örneğin Ege ve Marmara bölgeleri” yayın haline getirilmiştir.

¹⁴ Kaptür (kapma, akarsu kapması) ve Sürempozisyon: Sürempozisyon(Surimposition) olayı: Tortul tabakalar üzerinde akan bir akarsuyun, döküldüğü taban seviyesinin alçalmasına bağlı olarak vadisini derine doğru kazarken, tortul tabakaları aşındırıp alttaki eski arazi veya temele saplanır. Eğer akarsu menderesler çizerek akıyorsa, bu menderesli yapısını koruyarak temelin üzerine yerleşir. İşte akarsuyun tortul arazi üzerinde kurulduğu ilk şeklini muhafaza ederek alttaki temele saplanmasına sürempozisyon olayı, açtığı derin vadi veya boğazlara sürempoze boğaz ya da epijenik boğaz denilir. Örneğin İç Anadolu’da neojen göl çökelleri üzerinde akan Kızılırmak, yatağını derinleştirerek altındaki granit temele saplanmıştır (Erinç, 1968). Bir akarsuyun başka bir akarsuyu kendisine katması olayına ise kapma, akarsu kapması (stream capture)denir (Erinç, 1971).

¹⁵ Tümevarım (İndüktif): Gözlenen, ölçülebilen, hesaplanabilen verilere göre sonuçlandırılan akıl yürütme işidir. Tümevarım genellikle sağlam temellere dayanmayan genellemeye yol açar (Holt- Jensen Arild, 2019). Tümevarımda amaç, özelden genele yani parçadan bütüne ulaşmaktır.

¹⁶ Tümdengelim (Deductive): Daha genel ifadelerden gerçeği türetme işidir. Yani genel ifadelerden başlayarak, bu ifadelerin doğruluğunun hesaplanabilir, deneylebilir ve sınanabilir gözlemlerle test edilmesidir (Holt- Jensen Arild, 2019). Bilimsel çalışmanın temel amacının ölçülebilen şeyleri tanımlamak, evrendeki tekrarlanabilir, gözlemlenebilir olgulardan oluşan gerçekliği ve olayların düzenini objektif, tarafsız bir gözle, araştırmacının konumundan bağımsız olarak açıklanabileceği

iddiasını taşır. Bunun için ise tündengelim yöntemini, yani teoriden pratiğe, genelden özele açıklama yöntemini esas alır (Trochim, 2006'dan akt. Kaygalak, 2011).

¹⁷ İlk Mekteplerde Coğrafya: Muallim El Kitabı, 265 sayfa olup 1926 yılında eski Türkçeyle yazılarak yayınlanmıştır.

¹⁸ Besim Darkot, yakın arkadaşı Cemal Arif Alagöz ile birlikte 3 serilik çıkarttıkları eserdir. 1926, Cumhuriyet Çocuklarına (Yeni) Coğrafya Dersleri (3. Sınıf). (Cemal Arif [Alagöz] ile). Bu serinin ilk basımı eski Türkçeyle yapılmıştır.

¹⁹ Özlük dosyası, bilindiği üzere kişilere ait resmi belgelerin, bilgilerin olduğu dosyadır. Bu dosya kişilere çalışma hayatları süresi içerisinde çalıştığı kurumlar tarafından tutulur, sonrasında da arşivlenir. Çalışmamızda alıntı yaptığımız “Özlük Dosya” da budur. Yaptığımız alıntılar, Besim Darkot'un İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi'nin arşivindeki onun adına kayıtlı olan resmi dosyadan alınmış bilgileri ifade etmektedir. Darkot'un özlük dosyasını dekanlığa dilekçe (kızı aracılığıyla) ile yaptığımız resmi başvuruyla inceledik.

²⁰ Landshaft (landschaft): Almanca bir terim olan ‘landschaft’ bazı Kuzey Avrupa dillerine ve Rusça'ya da geçmiştir. İngilizcede ‘landscape’ Fransızcada ‘paysage’ ile karşılanan ‘landschaft’ kavramını, dilimizde yer alan ‘muhit’, ‘civar’, ‘havalı’, ‘dolay’, ‘etraf’, ‘çevre’ gibi kelimeler de karşılayabilir. Almanca'da genel olarak “manzara, görünüm” anlamında yaygın olarak kullanılan, ancak değişik meslek dallarında farklı anlamlar taşıyan bir kavramdır. Coğrafyada “belli bir arazinin gösterdiği ortak karakteri” ifade eder. Bu nedenle “landschaft” terimini Reşat İzbirak ve Oğuz Erol gibi bazı coğrafyacılar Türkçeye “yöre” olarak çevirmişlerdir. Necdet Tunçdilek ise “coğrafi görünüm” olarak kullanmayı tercih etmiştir (Yiğit, 2019).

²¹ Darkot, M. B. (1966). “Türkiye’de Coğrafi Bölgelerin Teşkilinde Kriterlerin Araştırılması”, İTÜ Şehircilik Konferansları (1964-64), 31-47, İstanbul.

Teşekkür ve Bilgilendirme

Coğrafya bilimine dair yol gösterici görüşleri ve yönlendiriciliğiyle bana ışık olan, çalışmanın istikametini belirleyen ve makale yazımına giden yolu açan kıymetli hocam Prof. Dr. Osman Gümüşçü'ye teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca vakit ayırdıkları için dergi kurulu üyelerine ve hakemlere teşekkür ederim. Bu çalışma “Mehmet Besim Darkot'un Türk Coğrafya Bilimine Katkıları” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

Referanslar/ References

- Akkan, E. (1972). Cumhuriyetin 50. yıldönümünde coğrafya. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 5-6, 1-5.
- Akyol, İ. H. (1943a). Son yarım asırda Türkiye’de coğrafya I: Mutlakiyet devrinde coğrafya. *Türk Coğrafya Dergisi*, 1, 3-15. <https://doi.org/10.17211/tcd.74017>
- Akyol, İ. H. (1943b). Son yarım asırda Türkiye’de coğrafya II: Meşrutiyet devrinde coğrafya. *Türk Coğrafya Dergisi*, 2, 121-136. <https://doi.org/10.17211/tcd.76221>
- Akyol, İ. H. (1943c). Son yarım asırda Türkiye’de coğrafya III: Cumhuriyet devrinde coğrafya. *Türk Coğrafya Dergisi*, 3-4, 247-276. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/298883>
- Alagöz, C. A. (1943). Türk Coğrafya Kurumunun amaçları ve çalışmaları. *Türk Coğrafya Dergisi*, 3-4, 397-403. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/298929>
- Alagöz, C. A. (1949). Türk coğrafya ailesinin kayıpları: Profesör Théodore Lefebvre. *Türk Coğrafya Dergisi*, 11-12, 147-148.
- Avcı, S. (2012). Birinci Coğrafya Kongresi ve Türkiye’nin coğrafi bölgeleri hakkındaki tartışmalara dair bir not. *Türk Coğrafya Dergisi*, 57, 95-99. <https://doi.org/10.17211/tcd.40405>
- Bayartan, M. (2023). “Türkiye’de tarihi coğrafyanın 100 Yılı. *Tarih Dergisi – Turkish Journal of History*, 81 (2023/3), 695-725. <https://doi.org/10.26650/iutd.20238119>
- Bekaroğlu, E., & Yavan, N. (2013). Modern Türk coğrafyasının tarihsel gelişiminde Batılı coğrafya okullarının etkisi: Ampirik bir analiz, *Beşeri Coğrafya Dergisi*, 1(1), 51-66. Erişim adresi: https://www.academia.edu/7313746/Modern_T%C3%BCrk_co%C4%9Frafyas%C4%B1n%C4%B1n_tarihsel_geli%C5%9Fiminde_Bat%C4%B1l%C4%B1_co%C4%9Frafya_okullar%C4%B1n%C4%B1n_etkisi_Ampirik_bir_analiz_Influences_of_Western_Geography_on_the_Historical_Development_of_Modern_Turkish_Geography_An_Empirical_Analysis
- Bekaroğlu, E. (2014). Modern Türk coğrafyası geleneği. İçinde E. Bekaroğlu A. & R. Özdemir (Eds.). *Bir disiplinin iç dünyası: Modern Türk coğrafyası üzerine söyleşiler* (ss.53-69). İstanbul: İdil.
- Bekaroğlu, E. (2016). Modern dünya-sisteminin bilgi yapıları bağlamında coğrafya için bir dışsal tarih okuması. *Toplum ve Bilim*, 136, 117-146. Erişim adresi: https://www.academia.edu/27401116/Modern_d%C3%BCnya_sisteminin_bilgi_yap%C4%B1lar%C4%B1n_ba%C4%9Flam%C4%B1nda_co%C4%9Frafya_disiplini_i%C3%A7in_bir_d%C4%B1n%C5%9Fsal_tarih_okumas%C4%B1_A_Study_of_an_External_History_for_Geography_in_the_Context_of_Structures_of_Knowledge_in_the_Modern_World_System
- Birinci, A. (2016). Türkiye’de biyografi geleneği. *Yedikata Tarih ve Kültür Dergisi*, 99, 49-53. Erişim adresi: https://www.academia.edu/31035349/T%C3%BCrkiyede_Biyografi_Gelene%C4%9Fi_Prof_Dr_Ali_Birinci
- Birinci Türk Coğrafya Kongresi. (1941, 6–21 Haziran). *T.C. Maarif Vekilliği, Raporlar- Müzakereler- Kararlar*.
- Ceylan, M. A. (2013). Türkiye coğrafyasına katkıda bulunan yabancı bilim adamları: E. Obst, Th.Lefebvre ve E. Chaput. *Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD)*, 2 (1), 311-351. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/217853>
- Claval, P. (2007). Regional geograpy: Past and present (A review of ideas/consepts, approaches and goals). UFR de Géographie et Aménagement, Université Paris Sorbonne (Paris IV)
- Darkot, M. B., & Alagöz, C. A. (1926). *Cumhuriyet çocuklarına (yeni) coğrafya dersleri (3., 4., 5. sınıf)*. İstanbul.
- Darkot, M. B. (1928). *İlk mekteplerde coğrafya muallim el kitabı*. İstanbul: İstanbul Basım.
- Darkot, M. B. (1930). Tabiat üzerinde müşahedeler I. *Terbiye Dergisi*, 23, 5-17.
- Darkot, M. B. (1931). Tabiat üzerinde müşahedeler V. *Terbiye Dergisi*, 32, 20-27, Ankara.

- Darkot, M. B. (1931). Tabiat ve insan. *Terbiye Dergisi*, 4-7.
- Darkot, M. B. (1938). Boğazların menşei. *Coğrafi Araştırmalar I*, 1-14. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü.
- Darkot, M. B. (1938). Türkiye'de yakın iklim değişiklikleri ile ilgili bazı morfoloji müşahedeleri. *Coğrafi Araştırmalar I*, 15-27. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü.
- Darkot, M. B. (1938). Ege haliçlerinin menşe ve tekâmülü. *Coğrafi Araştırmalar, I*, 29-52. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü.
- Darkot, M. B. (1938). Kütahya yaylalarında yapılan coğrafi seyahate ait rapor gibi. *Coğrafi Araştırmalar I*, 53-91. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü.
- Darkot, M. B. (1938). *Coğrafi Araştırmalar I*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını.
- Darkot, M. B. (1942). *Türkiye coğrafyası: Lise III*. İstanbul: Kanaat Yayınları.
- Darkot, M. B. (1943). Türkiye'nin coğrafi bölgeleri arasında Yukarı Fırat Bölgesi. İçinde *İstanbul Üniversitesi III. Üniversiteler Haftası, Elazığ* (ss. 225-268).
- Darkot, M. B. (1951). Türkiye coğrafyasının kuruluşuna bir bakış. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 1, 59-62.
- Darkot, M. B. (1955). Türkiye'nin coğrafi bölgeleri hakkında (*Sur les regions geographiques de la Turquie*). *Türk Coğrafya Dergisi*, 13-14, 141-150.
- Darkot, M. B. (1955). *Türkiye iktisadi coğrafyası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.
- Darkot, M. B. (1957). *Kartografya dersleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını.
- Darkot, M. B. (1961). Türkiye'nin "İdari Coğrafyası" üzerinde düşünceler. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 12, 35-46.
- Darkot, M. B. (1966). Türkiye'de coğrafi bölgelerin teşkilinde kriterlerin araştırılması. İçinde *İTÜ Şehircilik Konferansları (1963-64)* (ss. 31-47). İstanbul.
- Darkot, M. B. (1969). *Akdeniz Bölgesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Teksir Ders Notları.
- Darkot, M. B., & Tuncel, M. (1981). *Marmara Bölgesi coğrafyası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını.
- Darkot, M. B., & Tuncel, M. (1988). *Ege Bölgesi coğrafyası* (2. baskı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını.
- Durgun, S. (2011). *Memalik-i Şahane'den Vatan'a*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erinç, S. (1968). *Jeomorfoloji-I*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, No. 2931.
- Erinç, S. (1971). *Jeomorfoloji II*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Erinç, S. (1973). *Elli yılda coğrafya*. Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Yayınları, No. 11.
- Erinç, S. (1991). Ord. Prof. Dr. M. Besim Darkot anısına (1903-1990). *İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni*, 7. İstanbul, Türkiye.
- Gümüşçü, O. (2012a). *Coğrafyaya davet*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Gümüşçü, O. (2012b). Kâtip Çelebi'den günümüze Türkiye'de coğrafyanın tarihi serüveni. İçinde *TÜCAUM VII. Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss. 355-389). Ankara. Erişim adres: http://tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2015/08/sem7_46.pdf
- Gümüşçü, O. (2013). *Tarihi coğrafya* (O. Gümüşçü, Ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Gümüşçü, O., Şenkul, Ç., & Yılmaz, H. H. (2014). *Temelleri, gelişimi ve yapısıyla tarihi coğrafya* (O. Gümüşçü,

- Ed.). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Gümüşçü, O., & Özür/Karakaş, N. (2016). Türkiye’de modern coğrafyanın kuruluşu ve örgütlenmesi (1915–1941). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 32(93), 105–148.
- Gürsoy, G. R. (1957). Türkiye’nin coğrafi taksimatında yapılması icab eden bazı tahsisler. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 15, 219–239.
- Hartshorne, R. (1939). The nature of geography: A critical survey of current thought in the light of the past. *Annals of the Association of American Geographers*, 29, 173–658.
- Holt Arild-Jensen. (2019). *Coğrafya tarihi, felsefesi ve temel kavramları* (2. baskı; E. Bekaroğlu, Ö. F. Anlı, H. Turut, & S. Tuysuz, Çev.). İstanbul: İdil Yayıncılık.
- İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü. (t.y.). *Ordinaryüs Prof. Dr. Mehmet Besim Darkot* (163 Numaralı Dosya).
- Karakuş, U. (2012). Coğrafya eğitimi için önemli bir kaynak: Birinci Türk Coğrafya Kongresi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 25, 198–212.
- Kayan, İ. (2000). Türkiye üniversitelerinde coğrafya eğitimi: Amaç, yeni hedefler, sorunlar ve öneriler. *Ege Coğrafya Dergisi*, 11, 7–22. Erişim adresi: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3434367>
- Kaygalak, İ. (2011). Postmodern eleştirilerin coğrafi düşünce ve yeni mekân kavrayışları üzerine yansımaları. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9(1), 1–10. doi:10.1501/Cogbil_0000000114
- Kaygalak, İ. (2023). Türkiye’de ekonomik coğrafyanın yüzyılı. *Ege Coğrafya Dergisi (ECD) / Aegean Geographical Journal*, 32, 13–35. (Cumhuriyet’in 100. Yılı Özel Sayısı). doi:10.51800/ecd.1318713
- Koçman, A. (1999). Cumhuriyet döneminde yüksek öğretim kurumlarında coğrafya öğretimi ve sorunları. *Ege Coğrafya Dergisi*, 10, 1–14. Erişim adresi: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/56816>
- Neuman, W. L. (2017). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar I* (S. Özge, Çev.). İstanbul: Yayıncı Odası.
- Özgen, N. (2017). Beşeri coğrafyada bilimsel bilgi ve metodolojik uygulamalar üzerine bir değerlendirme. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, 24, 195–221.
- Özgüç, N., & Tümer, E. (2000). *Coğrafya: Geçmiş, kavramlar, coğrafyacılar*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Özgür, E. M., & Yavan, N. (2013). Türk coğrafyacılarının iç hesaplaşması: Neden başaramadık? Nasıl başarabiliriz?. *Beşeri Coğrafya Dergisi*, 1, 14–38. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/profile/Nuri-Yavan-2/publication/263470559_Turk_Cografyacılarının_Ic_Hesaplaşması_Neden_Başaramadık_Nasıl_Basarabiliriz_An_Essay_on_Self-Criticism_of_Turkish_Geography_Why_Have_We_Failed_How_Can_We_Succeed/links/00b7d53b0971847aba000000/Tuerk-Cografyacılarının-Ic-Hesaplaşması-Neden-Başaramadık-Nasıl-Basarabiliriz-An-Essay-on-Self-Criticism-of-Turkish-Geography-Why-Have-We-Failed-How-Can-We-Succeed.pdf
- Özgür, E. M., Bekaroğlu, E., Deniz, A., & Yüceşahin, M. M. (2023). Geleneğin izinde: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi’nde bölgesel coğrafyanın tarihi (1935–2023). İçinde L. Kayapınar, M. Küçük, R. Bayar, T. B. Güler, D. K. Düşünceli, & M. Öksüz (Ed.), *Cumhuriyetin 100. yılına armağan: Kuruluşundan günümüze ata yadigârı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi* (ss. 417–420). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (Ciltsiz) (M. Bütün & S. B. Demir, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Pérouse, F.-J. (2012). Türkiye’de coğrafyanın yansımaları (N. Yavan & S. Acar, Çev.). *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 10(1), 1–8. https://doi.org/10.1501/Cogbil_0000000128
- Sekin, S. (1999). Cumhuriyetin 75. yılında coğrafya. *Öneri Dergisi*, 2(11), 147–153.

- Selen, H. S. (1941). Türkiye'nin coğrafi bölgelere taksimine dair bir muhtıra. İçinde *Birinci Türk Coğrafya Kongresi, Müzakere ve Raporlar Kitabı* (s.251-255). Ankara.
- Tekeli, İ. (2010). Mekân anlayışında ve coğrafyada Kantçı çizginin gelişmesi. İçinde *Mekânsal ve toplumsal olanın bilgilimi yazıları* (İlhan Tekeli Toplu Eserler, No. 10, ss. 51–68). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2012). Türkiye'de coğrafyacıların çok paradigmatlı bir bilim dünyasında yaşamayı öğrenmesi gerekiyor. İçinde *TÜCAUM VI. Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss. 348–354). Ankara: TÜCAUM. Erişim adresi: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2015/08/sem7_45.pdf
- Tuncel, M. (1991). Ord. Prof. Dr. Besim Darkot: Hayatı ve Türkiye coğrafyasına katkıları. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 3, 1-13.
- Tuncel, M. (1992). Coğrafya dolu bir hayat: Ord. Prof. Dr. Besim Darkot. *Türk Coğrafya Dergisi*, 27, 1-14. <https://doi.org/10.17211/tcd.33984>
- Tuysuz, S., & Yavan, N. (2012). Bölgesel coğrafya yaklaşımı ve Türk coğrafyasındaki etkileri üzerine kritik bir değerlendirme. İçinde *TÜCAUM VI. Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (ss. 390–405). Ankara: TÜCAUM. Erişim adresi: https://tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2015/08/sem7_43.pdf
- Tümertekin, E. (2001). Beşeri coğrafya. İçinde *Cumhuriyet döneminde Türkiye'de bilim: Sosyal bilimler-II* (ss. 194–196). Ankara: TÜBA Yayınları.
- Warf, B. (2006). Regional geography. İçinde *Encyclopedia of human geography*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yiğit, A. (2000). Türkiye'de daha kullanışlı coğrafi bölgeler oluşturma gerekçeleri ve öneriler. 9. *Ulusal Bölge Bilim/Bölge Planlama Kongresi Bildirileri*, 514-528. Trabzon: KATÜ. Erişim adresi: https://www.academia.edu/22472774/22_T%C3%BCrkiye_de_Daha_Kullan%C4%B1%C5%9Fl%C4%B1_Co%C4%9Fraf%C4%B1_B%C3%B6lgeler_Olu%C5%9Fturma_Gerek%C3%A7eleri_ve_%C3%96neriler
- Yiğit, A., & Tunçel, H. (2017). 100. yılında Türkiye'de coğrafyacılar: Türkiye coğrafyacı biyografileri (1915-2015). Ankara: Türk Coğrafya Kurumu Yayınları.
- Yiğit, A. (2019). Sırrı Erinç'in bölgesel coğrafyanın ilke ve yöntemleri ile ilgili literatüre katkıları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 17(34), 583-608. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1112524>